

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA
MUZIKOS FAKULTETAS
DAINAVIMO KATEDRA

VITA MERKELYTĖ

**ANTONÍNO DVOŘÁKO OPERA „UNDINĖ”:
UNDINĖS VAIDMENS YPATUMAI**

**Antonín Dvořák opera “Rusalka”:
Peculiarities of the Mermaid role**

Studijų programa: Muzikos atlikimas (dainavimas)
MAGISTRO BAIGIAMASIS RAŠTO DARBAS

Darbo vadovė
doc. dr. Tamara Vainauskienė

Vilnius, 2024

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA

SAŽININGUMO DEKLARACIJA DĖL TIRIAMOJO RAŠTO DARBO

2024.05.14d.

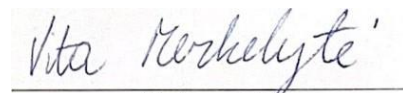
Patvirtinu, kad mano tiriamasis rašto darbas (tema) „Antonino Dvořáko opera „Urdinė“: Urdinės vaidmens ypatumai“

yra parengtas savarankiškai.

1. Šiame darbe pateikta medžiaga nėra plagijuota, tyrimų duomenys yra autentiški ir nesuklastoti.
2. Tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių ir/ar autorių citatos ir/ar kita medžiaga pažymėta literatūros nuorodose arba įvardinta kitais būdais.
3. Su pasekmėmis, nustačius plagijavimo ar duomenų klastojimo atvejus, esu susipažinęs(-usi) ir jas suprantu.

(Parašas)

(Vardas,

pavardė)

SUMMARY

Theme of research work. Antonín Dvořák opera „Rusalka“: an interpretations and peculiarities of Mermaid role. When preparing the role of, artists often lack preparation in terms of vocal technique, understanding of Czech traditional and folk music. Therefore, the aim is to clarify and understand the difficulties (dramatic, vocal and musical) that arise for a singer in preparing the role.

The objective of the thesis. To analyze Mermaid role and performance features from various aspects.

Research tasks. To reveal features of Antonín Dvořák work; analyze A. Dvořák opera „Rusalka“ and features of libretto; to discuss history of opera „Rusalka“ and first performances; to discuss the most controversial production and the most prominent performers; to analyze Mermaid role in dramatic, vocal and music ways.

Research methods. Analysis of literature; descriptive and comparative methods; examination of sources; interview.

Literature review. There was a significant lack of literature on this topic in all languages, especially in the Lithuanian language. There was some helpfull books, written by Hanning, Cheek, Thompson and others. Other sources of information were also used.

Structure of the work. The scholarly article is composed of an introduction, two main sections, conclusions and a list of literature and sources. The first section discusses history of Antonín Dvořák opera „Rusalka“, libretto, early and contemporary productions of opera, and the most prominent opera soloists of Mermaid role. The second section analyzes the character of Mermaid from a vocal, musical and dramatic perspective.

Summary. Antonín Dvořák's opera „Rusalka" is a challenging task for performers and the entire creative team. Specifically, portraying the role of Rusalka demands vocal, physical, and emotional endurance, as well as strong emotional and vocal self-control. This role requires thorough and serious preparation, professionalism, and experience from the performer.

TURINYS

ĮVADAS	5
1.ANTONÍN DVOŘÁK IR JO KŪRYBOS BRUOŽAI	7
1.1.Operos „Undinė” sukūrimo istorija ir libreto ypatumai	8
1.2.Operos „Undinė“ libretas	9
1.3.Operos „Undinė” pastatymai ir atlikėjai.....	13
1.3.1. Operos „Undinė“ pirmasis pastatymas ir atlikėjai.....	14
1.3.2. Kontraversišiausias pastatymas	15
1.3.3. Ryškiausi atlikėjai.....	16
1.4.Operos „Undinė” šiuolaikiniai pastatymai	18
2.UNDINĖS VAIDMUO OPEROJE IR JOS INTERPRETACIJOS YPATUMAI.....	21
2.1 Undinės vaidmens muzikinė, vokalinė ir dramaturginė analizė.....	21
IŠVADOS	36
LITERATŪRA	38
ŠALTINIAI	39
PRIEDAI.....	41

IVADAS

Temos aktualumas. Opera – muzikinis ir draminis veikalas viename, kur derinama vokalinė ir instrumentinė muzika kartu su teatru. Ką norėta papasakoti tragišku pagrindinio vaidmens likimu? Kas aktualiausia operoje ir likę šiomis dienomis?

Šiame darbe nagrinėjama vieno iš garsiausių pasaulio kompozitorių Antoníno Dvořáko operos „Undinė” Undinės vaidmuo, jo charakteristika ir atlikimas. Pirmą kartą opera „Undinė” buvo pastatyta Čekijoje, Prahoje 1901 metais. Nuo to laiko ši opera yra viena sėkmingiausių ir populiariausių pasaulio operos teatruose, sulaukianti nemažai dėmesio ir diskusijų. Taip pat ši opera labai populiari ir Lietuvoje, dažnai galime išgirsti ištraukas ir arijas iš šios operos koncertuose. Galime drąsiai teigti, kad opera „Undinė” yra populiari dėl nuolatos tvyrančios intrigos ir nesibaigiančių dramos scenų, bei pasaką primenančio libreto.

Darbe aptariamas čekų kompozitoriaus kūrinys, kuriame daug dramos ir intrigų, susipinančių su pagrindinių veikėjų elgesiu ir gyvenimo būdu. Kiekvienas šių personažų turi labai išskirtinius ir ryškius charakterio bruožus, bet turbūt atkakliausia ir subtiliausia šioje operoje yra Undinė, todėl šiame darbe atskleidžiama ir nagrinėjama būtent šio personažo charakteristika.

Temos naujumą ir aktualumą lemia tai, kad ši tema nenagrinėta ir netirta Lietuvoje. Literatūros užsienio kalbomis yra ribotai, daugiausia jų parašyta čekų, vokiečių ir italų kalbomis. Nemažai ir senosios literatūros rusų kalba. Lietuvių kalboje medžiagos trūksta arba ji yra labai mažai išplėtotą, abstrakti, tad šiuo darbu bus galima išpildyti šią literatūrinę spragą. Šis darbas aktualus man pačiai kaip atlikėjai ir visiems Antoníno Dvořáko kūrybos mėgėjams bei profesionalams, ypačiai – sopranams, besidomintiems Undinės personažu ir besiruošiantiems šią rolę atlikti.

Tyrimo objektas. Undinės personažas Antoníno Dvořáko operoje „Undinė”.

Tyrimo problematika. Ruošiant Undinės partiją dažnai sopranams pritrūksta libreto suvokimo, emocinio pasiruošimo, čekų tradicinės muzikos ir čekiškų liaudies motyvų suvokimo ir pažinimo, elementarios meistrystės, bei sceninės ir gyvenimiškos patirties. Kompozitorius operoje sukūrė labai emocionalią ir naivią pagrindinę veikėją, todėl norima išsiaiškinti: kokie

sunkumai (muzikiniai, vokaliniai, dramaturginiai) išskyla dainininkui ruošiant Undinės partiją operoje „Undinė“.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėti Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ Undinės vaidmens ypatumus.

Tyrimo uždaviniai.

1. Aptarti Antoníno Dvořáko kūrybą ir jo operą „Undinė“.
2. Išsiaiškinti Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ libreto ypatumus.
3. Aptarti Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ istoriją ir pirmuosius pastatymus.
4. Aptarti kontraversiškesnę operos „Undinė“ pastatymą ir ryškiausius atlikėjus.
5. Išanalizuoti Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ Undinės vaidmens muzikinę, vokalinę ir dramaturginę liniją.

Tyrimo metodai:

1. Literatūros analizė.
2. Aprašomasis ir lyginamasis metodai.
3. Operos klavyro nagrinėjimas.
4. Šaltinių nagrinėjimas.
5. Interviu.

Literatūra ir šaltiniai. Rengiant darbą daugiausia remtasi Barbara Russano Hanning, David Hurwitz, Stanley Sadie ir Timothy Cheek knygomis bei moksliniais straipsniais. Šiame darbe nagrinėjami šaltiniai iš LRT mediatekos, informacijos šaltiniai iš operos teatrų, kuriuose buvo statyta Antoníno Dvořáko opera „Undinė“, spektaklių recenzijos. Taip pat naudotas ir operos klavyras, garso ir vaizdo įrašai.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro: įvadas, du skyriai, išvados, literatūros sąrašas ir šaltinių sąrašas. Pirmame skyriuje aptariama Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ istorija, libretas ir pirmieji bei šiuolaikiniai pastatymai, ryškiausi operos atlikėjai. Antrame skyriuje analizuojama Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ vokalinė, muzikinė ir dramaturginė linija.

1. ANTONÍN DVOŘÁK IR JO KŪRYBOS BRUOŽAI

Romantizmo epocha – tai laikotarpis, kai kompozitoriai siekė išreikšti emocijas, aistrą ir jausmą per muziką ir kompoziciją. Romantizmo epochos kompozitoriai kūrė perduodami galias emocijas, asmeninius išgyvenimus, dažnai naudojo asmenines patirtis ir pojūčius. Daug kompozitorių pradėjo kurti muziką, kuri atspindėtų jų tautinį paveldą, ypatingą vietą kūryboje užėmė nacionalinės temos ir folkloras. Muzikoje taip pat tapo įprasta naudoti didelius orkestrus, naudoti plačias dinamikas ir kontrastus. Kompozitoriai pradėjo laisviau struktūrizuoti savo muziką, dažnai pasitelkdami fantaziją ir improvizaciją. XIX amžiuje čekų muzika įgavo pasaulinės reikšmės. To meto žinomi čekų kompozitoriai: Bedrich Smetana (1824-1884), Leoš Janaček (1854-1928) ir Antonin Dvorak (1841-1904).

Antonín Leopold Dvořák, čekų kompozitorius, gimęs 1841 metais, rugsėjo 8 dieną, netoli Prahos, Nelahozevos kaime. Vaikystėje Antonín Dvořák pamėgo savo krašto liaudies dainų ir šokių melodijas. Potraukis į liaudies muziką būdingas buvo ne tik vaikystėje, ir vėliau, jau būdamas kompozitoriumi, jis žavėjosi čekų liaudies muzika ir dažnai savo kūryboje naudojo jos elementus - būdingas intonacijas, ritmiką, formas ir pan. (E. Bimbaitė ir kt., 1962, p. 111).

Pirmąsias muzikines žinias būsimasis kompozitorius įgavo pas kaimo mokyklos mokytoją, kuris išmokė jį groti smuiku. Aštuonerių metų berniukas jau grojo kaimo orkestre. Toli mesnį bendrąjį ir muzikinį išsilavinimą Antonín Dvořák gavo Zlonico miestelyje. Muzikos ten mokėsi pas Limaną, kurį iki pat gyvenimo pabaigos prisimindavo su didžiausiu dėkingumu. Limano vadovaujamas, A. Dvořák per labai trumpą laiką išmoko groti altu, fortepijonu, vargonais, susipažino su muzikos teorija ir klasikinės muzikos literatūra, pradėjo rašyti savo pirmuosius muzikinius kūrinius. 1875 metais Antonín Dvořák išvyko į Prahos miestą, ten pradėjo mokytis groti vargonais pas žymų vargonininką Jozef Ferster. Lėšų pragyvenimui jam tekdavo užsidirbti vedant muzikos pamokas ir grojant altu viename iš Prahos orkestrų, o vėliau ir operos teatre. Čia jis susipažino dirigentu bei kompozitoriumi Bedrich Smetana. Darbas operos teatre, B. Smetanos ir M.Glinkos operų pažinimas stipriai patraukė Antonín Dvořák į operinę kūrybą.

Pradėjęs savo kūrybą jis tapo vienu iš svarbiausių romantizmo laikotarpio kompozitorių ne tik čekijoje, bet ir visame pasaulyje. Ankstyvoji Antoníno Dvořáko kūryba atspindi įvairias muzikines įtakas ir jo pačio muzikinę brandą. Kompozitorius nuo pat kūrybos pradžios nebijojo eksperimentuoti su skirtingais muzikos žanrais ir stiliais. Su operomis Antonín Dvořák dirbti

pradėjo akomponuodamas jas, o pati pirmoji jo sukurta opera yra „Alfred” kurią parašė 1870 metais. Tačiau pats autorius jos nelaikė sėkminga ir spausdinti, bei atlikti – neleido. Kamerinėje muzikoje nuo pat kūrybos pradžios jau ryškėjo kompozitoriaus talentas melodijų kūrimui ir pasižymėjo tautiniais motyvais, Antonín Dvořák buvo įkvėptas čekų liaudies muzikos ir tautosakos ir jo ankstyvoji kūryba atspindi šiuos elementus, sujungtus su jo pačio originaliomis idėjomis. Ankstyvojoje simfoninėje kūryboje eksperimentavo su orkestru ir struktūra. Jo simfonijos Nr. 1 ir Nr. 2 parodė jo augantį sugebėjimą kurti platų garsų spektrą. Kompozitoriaus kūriniai yra garsūs savo įvairiapusiška muzikine kūryba, kuri apima simfoninę, kamerinę, chorinę ir operų muziką (Hanning, 2000, p.510).

Visas Antonína Dvořáko gyvenimas – nuolatinio kūrybinio, koncertinio, pedagoginio ir muzikinio - visuomeninio darbo pavyzdys. Didžiausią savo laiko dalį jis visada stengėsi pašvęsti kūrybai ir užtat jo nuopelnai šioje srityje yra didžiuliai: būdamas nacionaliniu čekų kompozitoriumi jis iškėlė čekų muziką iki pasaulinio lygio.

1.1. Operos „Undinė” sukūrimo istorija ir libreto ypatumai

1900 metais Antonín Dvořák kartu su čekų poetu Jaroslav Kvapil pradėjo kurti operą „Undinė”. Jaroslav Kvapil buvo garsus savo kūryba, kurioje dominavo slavų liaudies temos ir įtaka. Poetas įkvėptas slavų mitologijos, Hanso Christiano Anderseno pasakos „Mažoji undinė” („The little mermaid”) ir Friedricho de la Motte Fouque pasakos „Undinė” („Rusalka”) sukūrė emociingą ir įkvepenčią istoriją apie Undinę kuri svajoja tapti žmogumi, nes pamilsta žveją. Tarp kitų inspiracijų dar galima paminėti ir rašytojų - Božena Nemcova, Karel Erben, čekų liaudies pasakų rinkinius, dėl kurių į operą J. Kvapil įnešė ne tik savito poetinio skambumo, bet ir Vandens (Vodník) vaidmens rolę. J. Kvapil sukurta istorija tapo libretu būsimai operai, kuriai suteikė struktūrą ir dramaturgiją, pagal kurią Antonín Dvořák interpretavo savo muziką. Opera buvo paleista spausdinimui po vienerių metų laiko trukusio kūrybinio proceso (Thompson, 2022, p.138).

Antonín Dvořák paskutinės trys operos lyg pratesė jo, kaip operų kompozitoriaus, ankstyvąją kūrybą. Garsiausioje jo operoje „Undinė” dominavo didelės formos struktūros, kurios persipynė su temų motyvais, nepamesdamos simfoninio orkestro kalbos, kuri piešė muzikinius kontrastus tarp vandens ir žemės. Kai kurie motyvai davė struktūrą dramatiškam veiksmui, tos

pačios temos gaunamos iš muzikinių išraiškų vietose, kur muzika atspindi charakterius. Operoje „Undinė” yra pavaizduojamas didžiulis skirtumas tarp gamtos dvasių pasaulio, kur muzikoje skamba padidinti trigarsiai, neįprastos progresijos ir labai įvairūs, dažnai neįprasti instrumentiniai sprendimai, ir pasaulis tarp žmonių, kur muzikoje naudojama tradicinė harmonija ir orkestruotė. Dažni leitmotyvų skirtumai (tarp jų: gamtos, nusiskundimų, prakeikimų, meilės ir likimo motyvai) yra būdingi simfoniniam orkestriniam kalbėjimui ir jungiant šiuos motyvus, Antonín Dvořák sujungė visus veiksmo elementus tarpusavyje naudodamas savitą muzikinį dramatiškumą. Pagrindinės veikėjos, Undinės, vaidmens motyvas, su daugybe išraiškos variantų, plačia emocine muzikine prasme, panaudojama kontempliatyvi meditacinė praktika, kuri vaizduoja gilų minčių ir dvasios susikaupimą, skatina vidinį tyrumą ir savirefleksiją, tuo pavaizduojamas muzikinis psichologinis būsenos aprašymas, kuris mažiau susijęs su operos dramatišku veiksmu, nei su muzikine psichologine situacijos analize (Sadie, 2001, p.790).

Operos sukūrimo istorija intriguojanti, kaip iš garsios ir visiems pasaulyje pažįstamos pasakos įvyko virsmas į tris veiksmus aprėpiančią operą, sužavėjusią ne tik čekijos klasikinės muzikos gerbėjus ir klausytojus, bet ir nuskambėjusią per visą pasaulį. Tai opera kurios pabaiga, dėja, niekam nebuvo nuspėjama ir virto tragiška, bei įsimintina.

1.2. Operos „Undinė“ libretas

Antonín Dvořáko operos „Undinė” libretas pasakoja istoriją apie įsimylėjusią, mistinę gamtos būtybę – Undinę ir jos troškimą tapti žmogumi. Librete detaliai pateikiami aplinką vaizduojantys veiksniai, dažnai nurodomi net emocijų ir jausmų iššūkiai ir kaip su tuo tvarkosi operos veikėjai, kur tai juos veda, kokios įvyksta jų veiksmų pasekmės ir kaip nenuspėjamai pabaigoje pasisuka operos istorija.

Pirmas veiksmas prasideda prie ežero kranto apsupto miškais. Prie ežero kranto stovi Raganos (Jezibaba) trobelė. Naktis, šviečia ryškus mėnulis. Link ežero kranto palinkęs senas gluosnis, o ant jo sėdi Undinė, suglumusi ir paskendus savo mintyse. Atbėga trys miško dvasios, kurios žaisdamos ir dainuodamos vilioja iš vandens gelmių ten gyvenančią vandens dvasią - Vandenį (Vodnik), Undinės tėvą. Jis geraširdiškai globoja įsisiautusią jaunystę, kartais pats įsijungia į linksimą žaidimą, o kartais papasakoja joms įdomių dalykų. Jis žino ir apie žmonių pasaulį, puikų, bet klastos pilną. Pasirodo Undinė (Rusalka). Vandenis iš karto pastebi, kad

kažkas ją neramina. Undinė pasipasakoja tėvui, kad jai mirtinai liūdna, kad nori išeiti iš ežero ir tapti žmogumi, pasakoja, kad nori turėti sielą ir mylėti taip kaip myli žmonės. Prisipažįsta, kad pamilo žmogų, kuris vakarais ateidavo į ežerą nusiprausti, kad ji jį apkabindavo bangomis, bet niekada negalėdavo pati prie jo prisiglausti. Vandenis išgirdęs Undinės prisipažinimą išsi-
gąsta, nes jaučia, kad ši meilė jai geruoju nesibaigs ir kad gyvenimas tarp žmonių jai gali suteikti vien sielvartą. Matydamas, kad ji jo įspėjimų nesiklauso, nepaisydamas savo baimės, liepia Undinei kreiptis pagalbos į Raganą ir dingsta vandenyje. Likusi viena Undinė pajunta viltį. Pamačiusi danguje mėnulį ima prašyti jo, kad jis savo spinduliais praneštų mylimajam apie jos meilę, kad pasakytų, kur dabar jos mylimasis. Staiga pajutusi šaltį ir belipdama iš ežero, pamato Raganos trobelę ir šaukiasi jos. Vandenis iš ežero dugno šaukia, kad bręsta didžiulė bėda. Undinė neklausydama jo, toliau kviečia raganą ir galiausiai ji ją išgirsta. Pasirodo Ragana. Undinė maldauja, kad jai padėtų, pažada atiduosianti viską ką turi už tai, kad paverstų ją žmogumi. Ragana akimirksniu sutrinka, bet tuojau pat paaiškina, kad tapusi žmogumi ji negalės kalbėti ir kad jei mylimasis ją atstums, ji turės grįžti į ežero dugną su prakeikimu ir ežeras taps jos mylimojo kapu. Undinė net nesudvejojusi sutinka, nes tiki, kad jūdviejų meilė nugalės visus prakeikimus. Jos kartu nueina į trobelę ir jos langas nušvinta raudonais spinduliais, kaminu pradeda veržtis kibirkštys, o ant židinio verda puodas. Šie garsai maišosi kartu su Raganos užkalbėjimu, visos miško būtybės atbėgusios prie trobelės žiūri išsigandusios pro langą. Visi garsai iš trobelės pradeda sklaidytis, miško būtybės išsilaksto, dangus pragiedrėja ir virš ežero nušvinta ryto šviesa. Tolumoje pasigirsta medžiotojų garsai.

Miško tankmėje vaikštinėja Princas ir jo medžiotojai, ieško elnių. Staiga Princas pasijunta blogai, pasakoja vyrams, kad atrodo, jį krečia kažkokia magiška jėga, kviečia eiti link vandens. Jis atšaukia medžioklę, pasiunčia medžiotojus namo, o pats pasileidžia bėgti link ežero, kur pamato basą mergaitę, aprengtą pilkais varganais rūbais, jos šviesūs ilgi plaukai apgaubę jos kūną ir ji nekalba. Princas akimirksniu ją pamilsta ir vis bando prakalbinti, klausia, ar ji moteris ar pasaka. Negalėdama pratariti nei žodžio, ji ištiesia rankas link jo. Princas staiga pamilsta Undinę ir nusiveda ją į savo pilį. Pakeliui link pilies Undinė išgirsta savo sesių Undinių šauksmą, jos pasigedo jos, ieško ir šaukia grįžti namo.

Antras veiksmas prasideda fone, kur Princo pilį gaubia didžiulis parkas, priekyje pilies tūno seni medžiai gaubiantys tvenkinį, o pro duris matosi galerija ir pobūvių salė. Pilyje – di-

džiulė šventė, pilies šeimininko sužadėtuovės. Virtuvėje pasirodo Girininkas, jis kalbasi su Virėjuku - virtuvės pagalbininku, susirūpinęs klausia, kokia čia šventė ir kam Princui prireikė visų stalo įrankių. Abu truputį išsigandę Undinės, ją apkalbinėja ir stebi kas bus toliau. Žmonės aplinkui šnabždasi: labai keistą nuotaką išsirinko mūsų Princas, sumanė vesti nebylę kurią rado girioje. Gal tai moteris, o gal net laumė? Įeina Undinė vedama Princo. Ji gražiai pasipuošusi, bet liūdna ir nuobodžiaujanti. Neramu Princui. Jau tiek dienų gyvena jie šalia vienas kito, o jis niekaip nesupranta šios nebylios būtybės paslapties ir nežino kaip įžiebtį jos širdyje ugningą aistrą. Pro galerijos duris pasimato, kad į pilies sodą atėjo graži, nematyta moteris. Tai - svetimšalė princesė. Įeina į vidų ir atsistoja tarp sužadėtinų. Pradeda įžeidinėti būsimą nuotaką, juoktis ir tyčiotis iš jos. Undinė nieko negalėdama padaryti žiūri į ją su skausmu ir pykčiu. Princas nusivylęs Undine - savo jausmus nukreipia į naują gražuolę, pasiūlo jai savo ranką ir išsiveda ją. Undinė dar bando sugriebti Prinčą, bet šis tik atstumia ją ir liepia eiti ruoštis vestuvių šventei. Užsienio princesei nerūpi Princas, ji tik nori pasidžiaugti dar vienos užgaidos pergale. Vakaras eina į pabaigą, pasirodo danguje mėnulis, o sode staiga įsižiebia visos šviesos, pasigirsta linksmos fanfaros, šventinė, graži muzika ir puošnių svečių būrys išeina iš pilies, svečiai sustoja šokti polonezo. Visiems svečiams išsiskirsčius sode, tvenkinyje pasirodo Vandenis. Jis jau pastebėjo, kaip Princas elgiasi su jo dukra, ir kad besiruošiantis ją mesti. Stebėdamas linksmą minią Vandenis aprauda liūdną Undinės likimą. Princas kartas nuo karto pasirodo žmonių minioje, bet visiškai susižavėjęs naująja mergina su ja flirtuoja ir visiškai ignoruoja Undinę. Įskaudinta Undinė išbėga iš pilies ir patraukia tiesiai prie tvenkinio. Tvenkinyje pamąčius Vandeni ji pagaliau prabyla: pasakoja tėvui apie skausmą ir širdgėlą, apie tai, kaip jos mylimasis Princas vos pasitaikius progai ją paliko ir pasmerkė. Vandenis nepraradęs vilties dar skatina dukrą pabandyti jį susigražinti, kalba apie žmonių meilę, kad Princas ją mylėjo ir netiki, kad taip paprastai ją pamiršo, bet Undinę apėmęs sielvartas, ji supranta, kad nieko nebegali pakeisti, o gyvu jos sielvarto įrodymu tampa netoliese vienas kitą apkabinę Princas ir Užsienio princesė. Princesė toliau nepriekaištingai žaidžia savo žaidimus, o Princas jai prisiekia, kad dėl jos jis jau pamiršo Undinę ir po tokių prisipažinimų jis suspaudžia ją savo glėbyje. Undinė su siaubu stebi šį pavojingą jūdvių žaidimą. Neištverusi įtampos pasileidžia bėgti link Princo, dar bandydama atitraukti mylimąjį nuo žavingos svetimšalės, bet dabar jau Undinės prisilietimas, kaip koks prakeiksmas, nutvilko visą Princo kūną šalčiu. Mylimasis ją pastumia nuo savęs. Nebeiškentęs Vandenis nusprendžia įsikišti, pačiumpa dukrą ir neria su ja kartu į tvenkinį.

Princas išsigandęs ir apstulbęs prašo Užsienio princesės, kad išgelbėtų jį nuo prakeiksmo kurį pajuto, bet jai nerūpi, ji supranta, kad jos žaidimas turi čia ir pasibaigti, pastumia jį ir išdidžiai išeina iš pilies.

Trečiojo veiksmo pradžia. Naktis, dangus pilnas debesų, pro juos lenda mėnesienos šviesa. Pieva prie ežero kranto, tas pats palinkęs medis, o ant jo – Undinė, tik jau nebe tokia kokia buvo, dabar jos plaukai pelenų spalvos, o akys pilnos liūdesio ir sielvarto. Palaužta ji atsistoja prie gimtojo ežero ir pradeda svajoti apie mirtį. Mirtis jai būtų kaip išsilaisvinimas iš kančių, bet Undinės juk nemiršta. Raganos burtai ją pavertė žaltvyksle. Mintimis ji vis nubėga į tas dienas, kur su sesėmis žaisdavo vandenyje, kur glostydavo savo mylimąjį, kur dar turėjo vilties patirtį žmogišką meilę. Išgirdusi Undinės raudą iš trobelės išeina Ragana, ji juokiasi iš prakeiktosios skausmo. Undinė puola ant kelių prie Raganos ir maldauja padėti, sako, kad viską prarado, kad ją išdavė ir prakeikė pats jos mylimasis. Ragana pamačiusi jos sielvartą - pasiūlo išeitį: savo rankomis ji privalo užmušti išdaviką, tik jo kraujas tegali nuplauti jos kančias. Tiesiai jai į rankas ji įduoda peilį ir sako, kad tai gali pašalinti prakeiksmą. Undinė net nesudvejojusi meta peilį tiesiai į ežerą. Meilė didesnė už kančią – ji nesugebės nužudyti savo mylimojo ir visą prakeikimo našta prisiima sau. Ragana numoja į ją ranka ir grįžta į savo trobelę, o Undinė neria į vandenį. Netoliese pasirodo Princo rūmų virtuvės padėjėjas Vyrėjukas ir Girininkas. Jiedu sumąsto ateiti pas raganą prašyti pagalbos, mat Prinčą slegia širdgėla ir jie nori jam padėti. Tik iškyla maža bėda, jie abu bijo pasibelsti į Raganos duris, todėl pradeda pyktis čia pat jos slenkščio. Juos išgirsta Ragana ir klausia, kas čia šaukia, kas ją kviečia? Išėjusi į lauką ir pamačiusi baimę jų akyse ji nusprendžia pažaisti su jais ir dar truputį pagąsdinti. Neilgai trukęs Raganos ir rūmų darbuotojų žaidimas pasibaigia, kai iš vandens išnyra supykęs Vandenis. Jis viską girdėjęs, prisiekia, kad atkeršys žmonių giminei už jo dukrai sukeltą skausmą. Vyrėjukas su Girininku pabėga į mišką.

Temstant pievoje pasirodo laumės susirinkusios žaisti. Jos juokiasi ir džiaugiasi, bet Vandeniui tai nepatinka. Jis tuojau pat sustabdo žaidimus, papasakoja joms apie jų sesės Undinės graudų likimą, o jos nuliūdusios išsislapsto po mišką. Čia pat pasirodo ir Princas. Kaip pamišęs bėga link ežero ir šaukiasi Undinės, prašo jos pasirodyti. Iškankintas kaltės ir sąžinės graužaties jis supranta, kad myli tik Undinę. Visur beieškodamas jos, jis ateina į tą vietą kur pirmą kartą ją pamatė ir kankinasi nuo prisiminimų. Danguje pasirodo mėnulis, o mėnulio šviesoje pamato Undinės šešėlis. Princas ją pamatęs prašo, kad jį nužudytų jei jau yra negyva, o jei gyva

– tegul išgelbėja jį nuo kančios. Pasirodžiusi Undinė braukdama ašaras prikaišioja Princui neištikimybę ir sako, kad dabar ji nei mirusi, nei gyva, o jos bučiny s atneš jam tik mirtį. Vaitodamas iš skausmo Princas prašo mylimosios, kad užbaigtų jo kančias, sako, kad mirtis jam nebaisi, jis nori būti jos glėbyje. Undinė pravirksta, Princas puola jai į glėbį ir jų lūpos susiglaudžia paskutiniam bučiniui. Prieš mirdamas jis padėkoja jai už suteiktą laimę ir meilę ir prižada, kad miršta laimingas. Iš vandens išnyra Vandenys ir aprauda dukros likimą. Undinė dar kartą pabučiuoja jau mirusį Prinčą ir palikusi jį ant kranto - nuskęsta ežero gelmėse [5].

Antoníno Dvořáko operos „Undinė” libretas įkvėptas slavų mitologijos ir liaudies pasakų. Visa opera atspindi rytų Europos kultūros ir dvasios bruožus, suteikdama jai ypatingą šarmą ir autentiškumą. Nors opera yra įkvėpta slaviškos kultūros, jos temos ir siužetas yra universalus. Visa tai pasakoja apie meilę, troškimą ir auką, kurią gali suprasti ir vertinti bet kurios kilmės žiūrovas.

1.3. Operos „Undinė” pastatymai ir atlikėjai

Kompozitoriaus Antoníno Dvořáko opera „Undinė“ yra viena garsiausių ir pasaulyje dažniausiai atliekamų iš visų jo sukurtų operų. Įvairiose pasaulio scenose opera „Undinė“ yra statoma su įvairiais atlikėjais iš viso pasaulio, nuo garsiausių operos solistų, tokių kaip Anna Netrebko, Renee Fleming, Asmik Grigorian, iki ką tik karjeras pradėjusių dainininkų. Opera „Undinė“ yra populiari ir dažnai figūruoja operos teatrų repertuaruose dėl savo gražios muzikos, gilios dramaturgijos, žavingos fantastinės tematikos ir pasaką primenančio libreto. Ji įtraukia įvairaus amžiaus ir skirtingų kultūrų auditoriją, todėl pastatymai vyksta visame pasaulyje nuo Europos iki Amerikos, Azijos ir kitų šalių. Kiekvienas pastatymas skiriasi režisūriniais sprendimais, dekoracijomis, kostiumais. Režisieriai renkasi įvairius metodus plėtoti operą ir jos muziką, pradedant tradiciniais pastatymais, moderniais, minimalistiniais ar net eksperimentiniais pastatymais. Dažnai vyrauja ir įvairi kūrybinės komandos sudėtis, kas duoda neįprastą ir menišką galutinę operos produkciją. Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ populiarumas nebuvo sumažėjęs nuo pat pirmos premjeros dienos, dėl ko šią dieną turime didžiulį archyvą įvairiausių šios operos pastatymų. (Hullie, 2022, p.14)

1.3.1. Operos „Undinė“ pirmasis pastatymas ir atlikėjai

Opera „Undinė“ pirmą kartą buvo parodyta 1901 metais, lapkričio 31 dieną, iš karto kai tik opera buvo baigta kurti. Pirmasis pastatymas įvyko Čekijoje, Prahos mieste, nacionaliniame teatre. Ši premjera buvo didžiulis įvykis visai šaliai ir buvo sėkmingai priimta auditorijos tapdama garsiausia Antonína Dvořáko opera. Pirmajai premjerai vadovavo ir dirigavo Karel Kovarovic (1862-1920). K. Kovarovic vadovavo dirbdamas su muzikine medžiaga, solistais, choru ir su orkestru, ir užtikrino, kad opera būtų sėkmingai ir įtaigiai pateikta. Pagrindinį vaidmenį, Undinę (Rusalka), atliko čekų sopranas – Ružena Maturova. Princo (Princ) partija buvo patikėta tenorui Karel Burian, bet dėl asmeninių priežasčių atlikėjas premjeros dieną partijos atsisakė, dirigentas K. Kovarovic tą pačią dieną vaidmenį patikėjo kitam tenorui - Bohumil Ptak. Undinės tėvo, Vandenio (Vodnik) vaidmenį atliko bosas Vaclav Kliment. Užsienio princesės (Cizi Knežna) rolę sudainavo Marie Kubatova. Raganos partiją (Ježibaba) atliko Ružena Vykoukalova-Bradačova, miško dvasių, tris nimfas (Lesni, Jina, Treti Žinka) įkūnyjo Amalie Bobkova, Ella Tvrđkova ir Helena Towarnicka [4].

Pirmieji aštuoni pastatymai nacionaliniame teatre nuo 1901m. iki 1944m. didesnę dėmesį skyrė pasakos tradicijų interpretavimui operoje, nors pastatymų metu jau buvo kilusios naujos idėjos ir inovacijos, jos buvo ignoruojamos dėl tradicijų išlaikymo. Naujovės pastatymuose pradėtos priimti tik nuo 1944 metų. Po pirmosios premjeros, opera „Undinė“, buvo rodoma kiekvienais metais Prahos nacionaliniame teatre (Cheek, 2009, p.42).

Lietuvoje viena garsiausia čekų kompozitoriaus Antonína Dvořáko opera „Undinė“ buvo pastatyta dar greitai po pirmojo operos pasirodymo Čekijoje, nacionalinėje Prahos scenoje. Susidomėjimas šia opera Lietuvoje įvyko tik XX amžiaus ketvirtame dešimtmetyje. Lietuvos klausytojai operą „Undinė“ galėjo pirmą kartą išvysti 1937 metais, gruodžio 12 dieną, Kauno valstybės teatre (dabar Kauno valstybinis muzikinis teatras), kurios kūrybinė komanda buvo režisierius Petras Oleka, meno vadovas ir dirigentas – Juozas Tallat-Kelpša, dailininkas Mstislav Dobužinski, chormeisteris Julius Štarka ir baletmeisteris Bronius Kelbauskas. Tą kartą opera buvo rodoma lietuvių kalba, o libretą į lietuvių kalbą išvertė poetas Kazys Binkis. Antonína Dvořáko operos „Undinė“ pirmoje premjeroje Lietuvoje, Undinės vaidmenį atliko Aleksandra Staškevičiūtė, Princo vaidmenį - Antanas Sprindys, Užsienio princesės rolę sudainavo Gražina Matulaitytė, Vandenio vaidmuo teko Ipolitui Nauragiui, Ragana – Jadvyga Vencevičaitė. Ši

premjera susilaukė didžiulės sėkmės ir susidomėjimo Lietuvoje, todėl buvo pastatyta dar kartą 1973 metais, kovo 17 dieną, Kauno valstybiniame muzikiniame teatre. Tą kartą, operą režisavo Vlada Mikšaitė, kuri taip pat ir išvertė libretą į Lietuvių kalbą, dirigavo Juozas Idzelis, dailininkas ir pantomimos režisieriumi buvo Modris Tenisons, chormeisteris – Sigitas Vaičiulionis, baletmeisteris – Alfredas Kondratavičius. Undinės vaidmenį tada atliko Irena Halina Darvydienė, Kristina Krukauskaitė ir Jūratė Bukauskaitė. Princo rolę dainavo Jonas Antanavičius ir Aloyzas Domeika. Svetimšalės princesės vaidmenį atliko Stanislava Rapalienė, Judita Ušinskaitė ir Viktorija Plaktinaitė. Vandenis – Juozas Malikonis ir Vitoldas Christauskas. Ragana įkūnyjo Genovaitė Gontytė ir Bernarda Petravičiūtė. Antrasis Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ pastatymas Lietuvoje buvo modernesnis ir daugiau iššūkių keliantis, lyginant su pirmuoju operos pasirodymu Lietuvos scenoje.

1.3.2. Kontraversišiausias pastatymas

Po beveik šimto metų pertraukos į operos teatrą „Teatro Real“ Madride, Ispanijoje, 2020 metais, lapkričio 16 dieną buvo pristatyta Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ premjera. Operos režisierius Christof Loy bendradarbiaudamas kartu su teatrais „Saschsische Staatsoper Dresden“ Drezdenas, Vokietija, „Bologna Municipal Theater“ Bolonija, Italija, „Gran Teatre del Liceu“ Barselona, Ispanija ir „Palau de Les Arts Reina Sofia“ Valensija, Ispanija, pristatė itin kontraversišką, daug diskusijų sulaukusį Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ variantą. Šio pastatymo operos meno vadovas ir dirigentas Ivor Bolton, Scenografas Johannes Leiacker. Premjeroje vaidmenis sukūrė: Undinė – Asmik Grigorian; Princas – Eric Cutler; Užsienio princesė – Karita Mattila; Ragana – Katarina Dalayman; Vandenis – Maxim Kuzmin-Karavaev; Medžiotojas – Sebastia Peris; Girininkas – Manel Esteve; Virtuvės berniukas – Juliette Mars First; Nimfa – Julietta Aleksanyan; Antroji nimfa – Rachel Kelly; Trečioji nimfa – Alyona Abramova [10].

Vokietis, režisierius Christof Loy pristatė didingą Antoníno Dvořáko kūrinį „šaltame pastatyme“. Nepaisant aiškiai apibrėžtos sceninės režisūros ir išplėtos išradingos koncepcijos, šiame pastatyme jam nepavyko perteikti didingos Antoníno Dvořáko muzikos magijos ir aistros. Christof Loy padarė spektaklį ypatingai gyvą, su veikėjų sąveika ir kartu su papildomų

aktorių, bei šokėjų panaudojimu, dėl ko scenoje nuolatos vyksta veiksmas. Operos scenoje režisierius pasirinko namų prieškambario aplinką su realistišku balto marmuro fonu, jis panaudojo vieną sceną visiems trims operos veiksmams, nei kiek jos nekeičiant. Remiantis Jaroslav Kvapil libretu, pagrindinė operos veikėja yra Undinė - panorusi tapti žmogumi, o pagal režisieriaus Christof Loy idėją, operoje galime matyti visai ne Undinę, o neįgalią baleriną, kurios kojos yra sužeistos ir kuri vaikšto tik lazdų pagalba. Režisieriaus idėja sukėlė daug įvairių nuomonių dėl to, kad tai labai nutolo nuo pagrindinės libreto idėjos. Undinės pavertimas baleto šokėja operos kritikams kėlė daugybę klausimų, vieni į tai žiūrėjo kaip į baleto profesionalų parodiją – kiti gyrė dainininkus už ryžtą, drąsą ir pasirengimą. Galiausiai režisierių C. Loy kritikai pagyrė pavadindami jį išskirtiniu, protingu ir talentingu operos režisieriumi, tik šiame pastatyme jo darbas visiškai nusileido Antoníno Dvořáko muzikos grožiui - niekuo jos nepapildydamas [8].

1.3.3. Ryškiausi atlikėjai

1901 metais pirmajame Antoníno Dvořáko operos „Undinė” pastatyme, pagrindinio vaidmens, Undinės rolėje debiutavo čekų sopranas - Ružena Maturova. Savotiškai tai nuspalvino šio vaidmens kūrybinius ir muzikinius reikalavimus. Kiek vėliau, slovake Gabriela Benačková-Čapkova ir amerikietė Renee Fleming tapo garsiausiomis šio vaidmens atlikėjomis ir nustatė tam tikrus standartus operos „Undinė” pagrindinio vaidmens, Undinės, atlikimui, tapo įprasta šiame vaidmenyje girdėti gražų, pilną lyrinį balsą, persunktą didžiulio tembrinio dramatinio. Šią rolę taip pat atliko ir kitos pasaulyje žinomos operos solistės, sopranai, sulaukusios pripažinimo dėl atlikto vaidmens, tokios kaip Jarmila Novotná, Liudmila Červinková, Milada Šubrtová, Maria Tauberová, Jadwiga Wysoczanska, Magdalena Hajossová, Lida Brodenová, Eva Jenisová, Dana Burešová, Larisa Tetujev, Eva Urbanová, Sonda Radvanovsky, Teresa Stratas, Ursula Furi-Bernhard, Cheryl Baker, Camilla Nylund, Ana Maria Martinez, Elfriede Trotschel, Eleanora Schneidera, Elka Mitzewa, Hildegarda Behrensa, Judith Haddona, Liliana Sukis, Mary Mills, Ashley Putnama, Eilene Hannana, Anna Prohaska, Julie Makerová, Kristine Opolais, Maria Kobelska ir Myrto Papatanasu.

Ne ką mažesnis vaidmuo operoje teko ir Princui. Vaidmenį atlieka tenorai. Šioje partijoje reikalingas pilno lyrinio tembro balsas. Daug išsūkių kelia nuolatos vis plėtėjantis diapazonas,

kur pačioje pabaigoje suskamba antros oktavos do (c2), kompozitorius pažymėjo – nešaukti (*nekričet*). Be vokalinių iššūkių – lyrinio grožio, ištvermės, gerų, lengvų viršutinių natų, Princo partijai taip pat reikalinga ir didžiulis aistros jausmas. Pirmasis šią partiją 1901 metais atlikęs tenoras Bohumil Ptak atskleidė šio vaidmens grožį savo muzikiniu išmanymu. Visą partiją atliko išraiškingai, solidžiai, tikslingai vietomis panaudodamas baritonams būdingą balso spalvą ir švelnų, gerai išpuoselėtą pusbalsį (*mezza voce*). Taip pat Princo partiją atliko kiti garsūs pasaulio tenorai, tokie kaip Richard Kubla, Beno Blachut, Vladimir Hriško, Miroslav Dvorsky, Miroslav Kopp, Jan Markvart, Vladimir Okenko, Valentin Prolat, Vladimir Doležal, Aleš Briscein, Peter Dvorsky, Pavel Černoh, Zdenek Švehla, Leo Marian Vodička, Ben Heppner, Chirs Merritt, Oleg Kulko, Aleksandrs Antonenko, Bryan Hymel, Brandon Jovanovich, Sergei Larin, Wieslaw Ochman, Walter Coppola, Rosario La Spina, Michael Myers, Hermunt Shindler, Klaus Forian Vogt, Vincenzo Manno, Peter Hofmann, John Treleaven ir kt.

Didelis ir atsakingas vaidmuo yra ir Vandenio (Vodnik), Undinės tėvo, kartais ši rolė dar vadinama vandens gnomu arba vandens dvasia. Partiją dažniausiai atlieka bosai, bet pritaikyta ji yra ir bass-baritonams. Bosai atliekantys šią partiją dažnai pastebi, kad pagrindinė ir viena garsiausių pasaulyje arijų „Cely svet neda ti, neda, vodni čim riše rozkveta!“ nepatogi dėl didelio kiekio aukštų natų, bet dauguma pastebi šios arijos didingumą ir grožį. Šį vaidmenį visi atlikėjai interpretuoja savaip, nuo monstro figūros iki rūpestingo tėvo, nuo protingo seno vyro iki jauno nesupratingo žmogaus. Pirmasis bosas, Vandenis, kuris atliko šią partiją buvo Vaclav Kliment (1863-1918) kuris šią partiją dainavo iki pat mirties. Vienas iš garsiausių čekų dainininkų bosų, atlikusių Vandenio partiją buvo taip pat Eduard Haken (1910-1960), šį atlikėją galima išvysti ir išgirsti dviejuose operos „Undinė“ filmuose įrašytais 1950 metais ir 1960 metais. Taip pat galima jį išgirsti ir „Supraphon“ padarytuose įrašuose. Dar vienas garsus šio vaidmens atlikėjas gimęs Jamaikoje, bass-baritonas, Willard White, kuris buvo asocijuojamas su šiuo vaidmeniu nuo pastatymo Anglijoje, Juilliarde 1975 metais. Čekų dirigentas Bohumil Gregor garbino jį už jo artistiskumą ir ne kartą pareiškė, kad Willard White čekiškai dainuoja taip, lyg tai būtų jo gimtoji kalba. W. White šią partiją dainavo Čekijoje kartu dirbdamas su dirigentu B. Gregor, taip pat Olandijos operos teatre 1976 metais. Paskutiniai šio dainininko pasirodymas operoje „Undinė“ įvyko 2004 metais „Met“ operoje ir 2012 metais „La Monnaie“ Briuselyje. Kiti taip pat žymūs šio vaidmens atlikėjai yra Emil Pollert, Karel Berman, Karel Kalaš, Ondrej Malachovsky, Jaroslav Horaček, Richard Novak, Karel Hanuš, Miloslav Podskalsky, Ludek

Vele, Štefan Kocan, Ondrej Mraz, Gottlab Frick, Walter Berry, Theo Adam, Malcolm Smith, Yevgeny Nesterenko, Rodney Macann, Gregory Frank, Mark S. Doss, Marcello Rosca, Franz Hawlata, Sergei Koptchak, Paul Plishka, Kristinn Sigmundsson, Richard Paul Fink, Bruce Martin, Andrew Greenan, Alan Held, Mischa Schilomianski ir Gunther Groissbock (Cheek, 2009, p.27).

Galime matyti operos populiarumą pagal tai, kiek ir kokio pripažinimo sulaukę operos solistai ryžtasi atlikti šios operos vaidmenis. Nors operos personažai kelių nemažai diskusijų ir įvairių profesionalų nuomonių, bei pastebėjimų dėl atlikimo niuansų, emocinio vaidmenų suvokimo, operų atlikėjai išlieka saviti ir pasiryžę atrasti naujas vaidmenų spalvas ir dažniausiai šią rolę atlieka ne viename pastatyme, o keliauja su juo per dar ne vieną pasaulio sceną ir dalyvauja įvairiose operos interpretacijose ar festivaliuose atlikdami garsiausias pasirinktų vaidmenų operos „Undinė“ arijas.

1.4. Operos „Undinė” šiuolaikiniai pastatymai

Šiuolaikiniai Antoníno Dvořáko operos „Undinė” pastatymai dažnai būna interpretuojami skirtingai, atsižvelgiant į režisieriaus viziją ir scenos dizainą. Kai kurie režisieriai pasirenka išsaugoti tradicinę veiksmo aplinką atskleidami pasakos ir fantastikos pasaulį, kuriame gyvena librete apipasakota Undinė, kaip pavyzdžiui „Wiener Staatsoper” Austrija, Viena, operos teatre. 2023 metais buvo pastatyta Antoníno Dvořáko opera „Undinė”. Pagrindinius vaidmenis atliko solistai Kristine Opolais ir Piotr Beczala. Operos režisierius atvaizdavo pagrindinę operos veikėją Undinę visiškai pilnai besiremdamas operos libretu. Jo pastatyme galime išvysti Undinę jautrią ir naivią vandens būtybę, kuri įsimyli žemės gyventoją – Prinčą, šį atėjusį nusi-maudyti ežere kuriame ji gyvena. Jis atvaizdavo visus emocijų ir psichologinių būsenų variantus surrealiuje, negostingoje ir užgriuvusioje aplinkoje: operos scena ir veiksmas išdėstyta tarp dykumos, kuri padengta sniego sluoksniu, pro kurį vietomis veržiasi padžiūvusios ir sušalusios, nenupjautos žolės lopinėliai. Pagal režisierių Sven-Eric Bechtolf, aplinka simbolizuoja siaubingą istoriją apie išsiskyrimą su savimi ir apie sudaužytos širdies šaltį [10].

Šiuolaikiniuose pastatymuose nestinga ir pastatymų kurie visiškai aplenkia libretą arba tik menkai juo remiamasi. Režisieriai renkasi modernumą ar net abstraktų scenos dizainą norėdami pabrėžti siaubingas ar psichologiškai įtemptas operos scenas, kurios neretai būna aktualios

visuomenei, panašiai taip pasirinko režisierės Natalie Abrahams ir Ann Yee. 2023 metais, Anglijoje, Londone esančiame Karališkajame operos teatre (Royal Opera House) režisierės publikai pristatė intriguojančiai feministišką Antonino Dvořáko operos „Undinė“ pastatymą. Pagrindinį vaidmenį – Undinę atliko Asmik Grigorian [11].

Kai kuriuose pastatymuose keičiasi laikas ir vieta, veiksmas perkeliamas į šiuolaikinį ar net futuristinį kontekstą, neretai keičiasi ir personažų charakteriai, jų santykiai, tam kad aiškiau atspindėtų šiuolaikines socialines, ekologines ar net politines temas, tokį Antonino Dvořáko operos „Undinė“ variantą galima pamatyti Lietuvoje, režisieriaus Gyčio Padegimo režisuotame spektaklyje Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre. „Nors opera parašyta 1900-aisiais, joje minimi žodžiai, kuriuos ir šiandien kartojame kaip atradimą: „Žmogus nutolo nuo gamtos, nukirto savo šaknis.“ Ekologijos problemos buvo aktualios ir prieš 100 metų gyvenusiems, nors civilizacija nebuvo dar taip pragaištingai paveikusi gamtos“ [3]. Visas operos veiksmas rutuliojasi gamtoje: pirmame veiksmo ji vešli, sodri, o antrame veiksmo jau nualinta, trečiame veiksmo žalumą keičia dykros. Šio pastatymo kūrybinė grupė: Muzikos vadovas ir dirigentas Tomas Ambrozaitis, scenografė ir kostiumų dailininkė Birutė Ukrinaitė, šviesų dailininkas Andrius Stasiulis. Pagrindinio vaidmens, Undinės, atlikėjos – Ona Kolobovaitė ir Rita Petrauskaitė [2].

Retesniu atveju pasitaiko ir pastatymų, kuriuose režisieriai renkasi kontraversiškesnę ar net provokuojančią interpretaciją, pabrėždami tam tikras operos temas arba nagrinėdami jų prasmę iš naujo. Pavyzdžiui Vokietijoje, Miunchene Bayerische Staatsoper teatre įvykęs Antonino Dvořáko operos „Undinė“ pastatymas, vadovaujamas režisieriaus Martin Kušej, dirigento Edward Gardner ir scenografo Martin Zehetgruber. Režisierius su kūrybine komanda drąstiškai pasirinko nesivadovauti Jaroslav Kvapil operos libretu, lyg parašydamas naują istoriją Antonino Dvořáko sukurtai muzikai. Operoje pagrindinė veikėja tampa įkaite, kuri yra įkalinta žmogaus sadisto (Vandenio) rūsyje kartu su kitomis merginomis (vandens nimfomis). Raganos personažą keičia Vandenio žmona, kuri iš stiprios ir mistinės būtybės tampa moterimi, kuri yra išnaudojama savo vyro ir žinodama apie rūsyje įkalintas merginas – nieko negalinti padaryti. Pagrindinės veikėjos tikslas operoje – išsilaisvinti iš pagrobėjo rūsio. Undinės vaidmenį atliko Asmik Grigorian ir Svetlana Aksenova [11].

Šiuolaikiniai Antoníno Dvořáko operos „Undinė” pastatymai gali labai skirtis vienas nuo kito dėl turimų galimybių plėtoti kūrybines idėjas atsižvelgiant į kiekvieno teatro finansinį rėmimą, taip pat dėl tuo metu vykstančių aktualių visuomenei įvykių ar aktualios problematikos. Kiekvienas pastatymas gali pasižymėti įvairiomis kūrybinėmis ir interpretacinėmis priemonėmis.

2. UNDINĖS VAIDMUO OPEROJE IR JOS INTERPRETACIJOS YPATUMAI

Antrame darbo skyriuje nagrinėjama Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ Undinės vaidmens vokalinė, dramaturginė ir muzikinė analizė. Aptariamos skirtingos Undinės vaidmens interpretacijos, analizuojamas vaidmens atlikimas remiantis režisieriaus, dirigento ir solisto suvokimu ir asmeninėmis interpretacijomis. Antoníno Dvořáko kūryba yra neatsiejama nuo skirtingų interpretacijų, o solistai į vaidmenis įneša savotiškų ir originalių idėjų suteikdami rolei naujų atradimų vokaline, muzikine ir dramaturgine prasme. Skyriuje analizuojamas klausimynas į kurį atsakė Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro ir jaunųjų operos solistų programos „Operos akseleratorius“ režisierė Karina Novikova, Choro „Aukuras“ ir Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro vyriausias dirigentas ir meno vadovas Tomas Ambrozaitis, bei Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro solistė, sopranas Rita Petrauskaitė. Svarbu paminėti, kad šie žmonės dalyvavo ir pilnai prisidėjo prie 2022 metais įvykusio Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ pastatymo Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre.

2.1 Undinės vaidmens muzikinė, vokalinė ir dramaturginė analizė

Orkestras, Antoníno Dvořáko operose, ypatingai operoje „Undinė“, tai tarsi solistų pasąmonės balsas, nuolatos primenantis apie veikėjų šaknis, apie praėjusius įvykius, dažnai net pilnai nusako veikėjo emocinę būklę sukurdamas pakankamai mistinę aplinką. Kiekvienas operos veikėjas muzikinio veikalo tėkmėje susiduria su sunkiausiomis ir daugiausiai įdirbio kainuojančiomis vietomis, kurios gali pareikalaus išskirtinių gabumų, neįprastai didelės ištvermės ar stiprios emocinės sveikatos, ypatingai šie iššūkiai kyla pagrindinės veikėjos Undinės atlikėjai. „Kaip sudėtingiausią Undinės partijos vietą aš įvardinčiau antrojo veiksmo finale atliekamą Undinės ariją. Tai arija reikalaujanti labai gerai išdėstyti savo jėgas ir labai gerai jausti savo balsą, neperspausti, pasiimti patogų tempą, nes muzika provokuoja skubėti. Šioje arijoje reikia

labai gerai išsidėstyti savo kvėpavimą ir valdyti visas kylančias emocijas“, sakė Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro solistė Rita Petrauskaitė [13]. Šiuo klausimu taip pat pasidomėjau kalbindama Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro vyriausią dirigentą ir meno vadovą Tomą Ambrozaitį: „Per visą operą Undinės muzikinė linija – daugiau vidinio dramatizmo, nei išorinio. Operoje, mano nuomone, yra dvi sudėtingiausios vietos: jos pokalbis su Vandeniu, kai jis pasirodo vykstant Undinės vestuvėms, kai vyksta jų duetas kuris yra labai ryškus ir stiprus, ir taip pat pats operos finalas, ten kur pagal mūsų Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro pastatymą Undinė ant kelių jau pasiguldžiusi Prinčą, kur ji jį pabučiuoja ir jis numiršta. Prieš jam mirštant ji viską pasako - kodėl taip bus ir kaip bus, ji yra iki galo atvira ir tai yra pats pagrindinis, pats didžiausias taškas jos charakteristikoje. Turbūt sunkiausia šito personažo atlikėjai po visos operos dar išnešti visą finalą iki pat operos choralo kuris nuskamba pačioje pabaigoje. Finalas yra sunkiausias iš emocinės, psichologinės ir balsinės pusės, nes po visų didelių dainavimų ir po antrojo veiksmo maža atsikvėpimo per tylėjimą, Undinės atlikėja jokia būdu neišsijungia ir tas psichologinis poveikis, jos įdėtas psichologinis darbas - žmogui atsipalaiduoti neleidžia. Atlikėjas negali pailsėti, nes jeigu ji sudainavus pirmą veiksmą apsidžiaugia viduje, kad dabar antrame veiksmo galėsiu atsikvėpti ir nereikės nieko daryti – tai tada Undinės personažas yra nesukurtas. Undinė iki galo nuo pat savo pirmo pasirodymo iki pat finalinio dainavimo su visom si bemol viršuje ir su visom aukščiausiom natom, bei labai plačia melodine linija - jinai turi išlaikyti tą arką, kuri paslėpta Antonino Dvořáko, ji parašyta kaip tiltas nuo pirmo veiksmo iki pat paskutinės partijos natos. Aš manau, kad tai yra sunkiausia, tas tiltas, nesvarbu kad atlikėja turi stiprų balsą, stiprų tembrą, partija tinka ir gerai jaučiasi, bet jeigu žmogus eina su pilna andante, eina su pilnu atsidavimu ir su savo psichiniu pasirengimu, bei įsigyvena į tai, tai šita opera tikrai kainuoja daug kraujo ir fizinių jėgų, ir balsinių, ir psichologinių jėgų, čia jau reikia kad žmogus būtų patyręs, turėtų ir gyvenimiškos patirties ir sceninės, kad galėtų su visu gyliu atlikti šią partiją ir sukurti personažą, tai yra labai sudėtinga partija“ – sakė maestro Tomas Ambrozaitis [12]. „Būtų galima sakyti, kad visas antras operos veiksmas dramaturgiškai yra sunkiausias, kur ji nieko negali padaryti ir tam yra dedikuotas visas antras veiksmas, ne kažkokia viena scena. Bet jei kalbėt apie sunkiausią vietą visoje operoje, tai sakyčiau kad tai trečio veiksmo finalas su Princu. Kai Undinė jį pabučiuoja operos pabaigoje ir išlaisvina save, tai yra kažkoks dvigubas veiksmas, man pačiai jis atrodo labai paslaptingas“ – mintimis dalinosi režisierė Karina Novikova [14].

Kad atpažinti atlikėją operoje romantizmo epochos kompozitoriai dažniausiai renka leitmotyvinę sistemą, sukuria personažams jų charakterius, įpročius ar kitus išskirtinius bruožus pažymingą muzikinę liniją – leitmotyvą. Antonino Dvořáko operoje „Undinė“ beveik visų personažų leitmotyvai suskamba operos uvertiūroje, to pasekoje uvertiūra suskamba visomis operai būdingomis spalvomis, lyg pradedant istoriją, kurioje susipins viskas, kas yra apie vandens būtybes ir apie žemės gyventojus, apie jų skirtumus ir pranašumus. Išskirtinai Undinės leitmotyvas lyg nuolatos banguojanti jūra, skamba švelniais garsais, kurie imituoja bangas ir yra nuolatos lydimas styginio instrumento – arfos. Stebuklingas arfos skambesys lyg duoda užuomazgą apie fiziškai jauną ir svajingą Undinės charakterį. „Undinės leitmotyve yra tam tikrų Vandenio elementų. Bendrai, kol dirbau su šia opera, aš pamačiau tokį įdomų, nematomą trikampį. Vandenys, Ragana ir Undinė. Ar tik nėra taip, kad Undinė yra Vandenio ir Raganos meilės rezultatas? Šie trys vaidmenys tarpusavyje labai rišasi. Undinėlių vandenyje yra daug ir tos kitos Undinės niekuo ne kitokios, o šita kitokia. O kodėl ją taip traukia žemiškas pasaulis? Gal todėl, kad Ragana vandenyje negyvena? Ragana gyvena trobelėje ant ežero kranto, o ežere gyvena Vandenys. Čia mano nuomonė. Kiek man kartų teko diriguoti šią operą, aš visada pastebiu, kad ten kur Vandenys ir Ragana – galima išvesti daug bendrų linijų kurios tiesiogiai rišasi su Undine. Juk vandenys jai parekomenduoja kreiptis į Ragana, o Ragana jai sako, kad tu vistiek grįši gyventi į vandenį, grįši pas tėvą. Tiesiogiai Undinės leitmotyvas daugiau susijęs su vandens muzikos poveikslu, bet vietomis, kur pasipildo, turi ir nemažai žemės atspindžių.” – taip apie Undinės leitmotyvą kalbėjo dirigentas Tomas Ambrozaitis [12]. Rita Petrauskaitė, Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre 2022 metais sukūrusi Undinės vaidmenį, apie jos leitmotyvą teigė: „Per visą operą kartojasi Undinės leitmotyvas. Jis ypatingas savo šviesumu, lyriškumu ir plaukiančia melodija. Savo ramybe ir harmoniniu nerimu skambanti Undinės melodija tarsi nutapo neramų pagrindinio vaidmens charakterį“ [13]. „Pagrindinio operos personažo leitmotyvas kompozitoriui yra turbūt atsakingiausias darbas, šiuo atveju, Undinės leitmotyvas, Antoninui Dvořákui pavyko taip gerai, kaip ir visa šita opera. Kiekvieną kartą suskambus Undinės leitmotyvui operoje tarp veiksmų norisi užsisvajoti, tai sukuria kažkokią stebuklingą terpę, kad atrodo galėtum atsistoti nuo kėdės ir pradėti šokti. Pastebėjau, kad joks kitas personažas operoje neturi tokio ryškaus ir aiškaus leitmotyvo, nes šiuo atveju, jis labai ryškiai nupiešia vidinius Undinės sunkumus ir išgyvenimus, lyg tiesiogiai nusako jos išskirtinį charakterį“ sakė režisierė Karina Novikova [14].

Kiekvienas operos veikėjas pasižymi išskirtiniais bruožais, jau neminint anksčiau minėtos leitmotyvų sistemos, be to dar yra ir charakterio ypatybės, būdo bruožai kurie daro personažus autentiškais ir unikaliais, kaip veikėjai sprendžia iškilusias problemas ir kitus asmeniškai kylančius iššūkius. Undinės išskirtinis charakterio bruožas žvelgiant į bendrą operos vaizdą yra jos drąsa, atvirumas ir išskirtiniai troškimai, iš muzikinės pusės – atrodo paprasta, bet labai sudėtinga vokalinė linija, kuri apima dvi oktavas ir nuolatos bręstančią dramą viduriniame registre. Undinės charakteris nepalyginamas su nei vienu kitu operos personažu, ji lyg naivi mergaitė kuri yra pasiryžusi atkakliai siekti savo norų, ir kuri besąlygiškai tiki tikra meile. Visos šios savybės susijungia su muzikine medžiaga ir to pasekoje matome tikrąjį Undinės vaidmens paveikslą. „Svarbiausias ir pagrindinis vokalinis bruožas atliekant Undinės partiją, manyčiau būtų cantilena ir legato, na o tam pasiekti ilgas ir žemas kvėpavimas. Kuo ilgesnis kvėpavimas, tuo ilgesnės frazės. Atliekant Antoníno Dvořáko muziką, bet kurią muziką, ar tai operos ar tai vokalinės dainos - tai yra tiesiog būtinybė“ – sakė operos solistė Rita Petrauskaitė [13]. „Undinės muzikinė visa linija vyksta remiantis jos veiksmu, taip kaip Antonín Dvořák parašė nuo pirmo veiksmo per antrą ir iki finalo, net ten kur ji nekalba antrame veiksmo. Ir iš tikrųjų ryškiausias Undinės bruožas yra jos vokalinė linija. Undinės leitmotyvas iš esmės visuose trejuose veiksmuose išliko toks pat. Leitmotyvinė sistema ji keičiasi pagal veiksmo esančią įtampą arba muzikinę kardiogramą, kuri remiantis dinamiškumu yra pakankamai aiški ir emocinė ir psichologinė prasme. Žiūrint į Undinės partiją labai jaučiasi tai, todėl ir kalbėjau apie antrą veiksmą, kai tyloje vyksta didžiausia jos partijos įtampa. Pokytis yra tikrai labai ryškus žiūrint į muzikinę liniją” – mintimis pasidalino dirigentas Tomas Ambrozaitis [12]. Režisierė Karina Novikova šiuo klausimu buvo konkreiti: „Ryškiausi Undinės dramaturginiai bruožai operoje yra impulsyvumas ir naivus darymas visko kas sakoma, didelis atvirumas, lyg „be odos“: pamatė – įsimylėjo, pasakė eiti pas Raganą – nuėjo, pasakė nekalbėti – nekalba, Princas paprašo pabučiuoti, ji pabučiuoja. Toks didelis patiklumas ir atvirumas. Iš vienos pusės ji lyg seka ką jai pasako kiti, bet iš kitos pusės tai lyg jos valios stygius. Didelis dvilypis dalykas“ [14].

Remiantis libretu ir kompozitoriaus sukurta muzika galima tiksliai išsiaiškinti kokie charakterio bruožai yra būdingi tam tikriems veikėjams, šiuo atveju Antoníno Dvořáko Undinei. Libretas lyg netiesiogiai vietomis nusako kokius pojūčius jaučia pagrindinė operos veikėja, primindamas apie antgamtišką ir nepastovią jos būseną, bei išskirtinius norus. Vokalinėje linijoje

yra palikta vietos interpretacijoms ir pagrindinės rolės atlikėjo ištvermės patikrinimui, nes emocijos operoje labai staigiai keičiasi ir vyksta didžiuliai vokaliniai ir harmoniniai šuoliai, mažai pastovumo. Muzikinė linija labiau išduoda kas vyksta veikėjo viduje, su kokiais vidiniais konfliktais kovojama, lyg nupieštas minčių monologo piešinys kurį diktuoja orkestras ir operos dirigentas. „Undinė transformuojasi pagal visą libretą, muzikines linijas ir pagal dramatinės linijas. Tokių operų, kad taip stipriai būtų sukabinta libreto muzikinių arijų arba muzikinių personažų linijų ir orkestro partnerystė - čia būtų galima lyginti nebent su Richardo Wagnerio opera „Skrajojantis Olandas“, tik aišku kad muzikinę išraišką Antonínas Dvořákas naudojo paprastesnę, nors orkestro partija yra tikrai labai sudėtinga, Antoníno Dvořáko muzikoje tai yra labai giliai pakapstytas veikalas ir turbūt rašydamas šią operą jis į ją sudėjo visą savo sukauptą patirtį kaip kompozitoriaus ir visas žinias - ant kiek jis išmano partitūras ir instrumentuotes, ir žinoma spalvinę gamą, bei atskirų instrumentų grupių sukabinimą tarpusavyje ir kaip tai skamba, tai yra aukščiausia meno išraiška. Mes Lietuvoje turime tik vieną tokį kompozitorių - Eduardą Balsį. Man asmeniškai ši opera buvo didžiulis iššūkis, vienas iš didžiausių tokių darbų mano dirigento kelyje. Ne tik kad partitūra daug sveria, bet ir tas visas veikalas, ir atsakomybė einant prie pulto. Tas nerimastingas jausmas, kai reikia eiti prie pulto ir žinai, kad netrukus prasidės šita didžiulė ir tragiška istorija” – teigė Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro vyriausias dirigentas Tomas Ambrozaitis [12]. O jeigu reikėtų trumpais būdvardžiais apibūdinti pagrindinę Antonino Dvorako operos „Undinė” veikėją – „Undinė svajinga, švelni, romantiška, naivi, dramatiška, skausminga, jautri, pakylėta, ir naikinanti viską aplinkui, įskaitant ir save pačią - vardan meilės“– sakė Klaipėdos muzikinio teatro operos solistė Rita Petrauskaitė [13]. „Esmė kad per visą operą mes pamatome žmogaus ar būtybės virsmą, kai prarandamos viltys, tas tyrumas ir naivumas. Po visų santykių su Princu, kontakto su rūmais, žemiškuoju pasauliu antrame veiksmo – ji nebegalės būti tokia kokia buvo ir kaip jai sako „tu nebegalėsi grįžti pas seses“. Tas širdies sudūžimas, pamatymas, kad kiti žmonės turi kitokius motyvus, kad nėra visada nuoširdūs, o atvirkščiai gali būti labai savanaudiški, egocentiški, egoistiški, paremti vidiu piktumu, tai yra tai - nuo ko ją saugojo Vandenys, jis nenorėjo kad jo dukra Undinė pamatytų visą šitą pasaulį, žmonių pasaulį. Galiausiai net neaišku kuo ji pavirsta. Ji praeina visą šitą betvarkę. Libretas yra sukonstruotas taip, kad tai yra žmogaus kaitos istorija. Žmogaus kuris iš pradžių yra būtybė, nepatyręs tam tikrų dalykų. Dalykų kurie tave padaro pilnakūniu žmogumi su visu skausmu, su visais pergyvenimais ir supratimais. Kai žiūrim šitą operą, mes visą laiką

žiūrime į ją, veiksmas eina per ją, net tos scenos kurios yra su Princu ir Užsienio princese, jos yra truputėlį naivios, nes viskas vyksta viena puse ir atrodo, kad per jos prizmę tai galima pamatyti. Atskleisti tikruosius Undinės charakterio bruožus dažniausiai imasi operos statytojai“ – pasakojo režisierė Karina Novikova [14].

Šita didžiulė ir ilga Antonino Dvořáko ir Jaroslavo Kvapilo istorija per maždaug tris valandas išgyvena visišką virsmą, galima būtų sakyti net – tragišką pagrindinių veikėjų žlugimą. Nuo pat pirmo operos veiksmo Undinė transformuojasi. Pirmame veiksmo ji jauna, svajinga ir gyvena savo gyvenimą, bet vis kažko nerimsta. Kiek vėliau įsižiebus jos meilei Princui jos vaidmuo iš karto prisipildo kitokiomis spalvomis – tai kas neįmanoma realiame gyvenime, pasirodo, kad įmanoma Undinės pasaulyje, jos noras tapti žmogumi išsipildo ir taip Undinė fiziškai pasikeičia pirmojo veiksmo pabaigoje. Antrame veiksmo lyg atrodo kad vyksta didžiausias jos pokytis, nors po Raganos burtų ji pagaliau gavusi kojas ir iš dalies tapusi žmogumi, bet negali kalbėti ir jausti aistros. Susitikimas su Princu, jūdvių staiga įsižiebusi meilė lyg trumpam prognozuoja gerą operos pabaigą ir muzikoje nuolatos skamba išdidingi akordai, prieš vestuvinę muziką. Undinei netrukdo Raganos burtų pasekmės, ji laiminga, pagaliau gali laikyti Prinčą savo glėbyje. Ties antro veiksmo viduriu įvyksta dar vienas Undinės pokytis – ji supranta, kad Raganos perspėjimai pildosi. Princas jau sekioja paskui ką tik į rūmus atvykusią Užsienio princesę, Undinę palikęs nuošalyje. Muzikinė Undinės linija nuo antro veiksmo vidurio greitai prisipildo dramatiškų ir masyvių orkestro garsų, lyg praneša – artėja tragedija. Antro veiksmo pabaigoje Undinė visiškai sužlugdyta, įvyksta jos emocinis, vokalinis ir muzikinis sproginimas. Kai atrodo, kad didžiausias pokytis visoje operoje Undinei yra antras operos veiksmas, čia prasideda trečiasis, kuris visgi parodo skaudžią realybę, Undinė prakeikta ir pasmerkta gyventi vienvėję, pačiame ežero dugne ir trečio veiksmo pradžioje ji jau fiziškai pasikeitusi ir atskirta nuo šeimos ir pačio Princo. Todėl manyčiau, kad didžiausias pokytis įvyksta būtent trečiame veiksmo, kai Undinė pasirodo visiškai pasikeitusi ir viską praradusi. Tai, kas daro šią operą ypatingai žavią, tai pagrindinės veikėjos nuolatinis pokytis, drastiškas dramaturginis ir muzikinis pokytis kiekviename operos veiksmo. „Operoje Undinė transformuojasi iš labai švelnaus gyvio pačioje operos pradžioje iki antro veiksmo passionato dueto su Vandeniu, kur parodo vidinę savo jėgą ir netgi labai didelę pykčio apraišką. Tas pyktis išlenda ir trečiame operos veiksmo, kur ji pasirodo Princui ir sako jam - kam tu man melavai? Ten nėra lyrinis epizodas

kaip daug kas galvoja, jis eina per lyrinę muziką, bet ten vyrauja didžiulė širdgėla, juk ji paaukojo viską ką galėjo, o atgal iš jo negavo to, ko tikėjosi, tai akivaizdu kokia įvyksta transformacija pačios Undinės per visus tris operos veiksmus. Iš nerūpestingos Undinės kuri gyvena nerūpestingą gyvenimą, viską turi ir kažkodėl jai užkliūna Princas, kur manyčiau suveikia kažkoks tai žemiškas jos genas, ji jį pamilsta net nežinodama kas tai yra meilė ir po to pajaučia dar daugiau naujų jausmų tada kai pamato Prinčą, kai pati jau su kojomis ir kiekvienas jos žingsnis jai kaip peilio dūris žengiant žeme, tada pamato prinčą su kita moterimi, tada ir supranta kas ta meilė ir kokia viso to kaina. Ji šventai tikėjo, kad jos meilė nugalės visus burtus, ką sakė ir Raganai, bet taip galėjo atsitikti jei ir iš Princo būtų sulaukus tokio paties pasiaukojimo, tik žinoma, tada opera būtų pasibaigus antro veiksmo viduryje” – sakė dirigentas Tomas Ambrozaitis [12]. Apie Undinės pokytį per visus tris operos veiksmus kalbėjo ir operos solistė Rita Petrauskaitė: „Undinės partija per visą operą kinta nuo švelnių, lyrinių ir svajingų muzikos linijų, palaipsniui virsdama dramatine. Pirmo ir antro veiksmo kulminacija tampa antro veiksmo finale Undinės atliekama arija Vandeniui ir duetas su juo. Trečio veiksmo kulminacija yra Undinės tvirtas atsakas Raganai, kai ji reikalauja Undinės nužudyti Prinčą. Undinės atsisakymas tai vykdyti perteikiamas nelabai ilga dramatine arija. Po to seka atomazga ir nuostabiai gražus, trumpas, skausmingas Undinės arioso, kur ji supranta kad niekada nebegrįš į Undinių pasaulį, į ežerą. Suvokimas, kad dabar ji atstumtoji, pasmerkta blaškytis tyruose. Operos finalas, tai duetas su Princu - labai jautrus, romantiškas, skausmingas ir dramatiškas jūdviejų atsisveikinimas“ [13]. „Pirmame veiksmo Undinė iš dramaturginės pusės yra veiksmo judintoja, ji inicijuoja veiksmus, varo siužetą į priekį. Jos norai, tikslai suka veiksmo eigą, kitaip sakant – veiksmo pradininkė. Antrame veiksmo dalykai vyksta aplink ją. Undinė atsiduria situacijoje kurią sukūrė su papildomomis kliūtimis atėjusiomis iš Raganos personažo. Antrame veiksmo ji gauna atoveiksmį, dalykai vyksta su ja, nebe jinai daro veiksmus ir ji į tai atitinkamai reaguoja. Trečiame veiksmo Undinė vėl veikia, tai yra galbūt net labai įdomus dalykas, kad būdama ne savo vietoje ji negali veikti, ji nėra savo gyvenimo šeimininkė. Vėl eina pas Raganą, tik šį kartą jau atvirkščiai nei pirmajame, Undinė Raganos patarimo jau nebeklauso. Tada vyksta susitikimas su Princu ir ji turi laisvą valią pasirinkti veiksmą tokį, koks jai atrodo tinkamas. Čia iš dramaturginės pusės būtų toks Undinės charakterio pasikeitimas“ – sakė Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro ir Operos Akseleratoriaus režisierė Karina Novikova [14].

Kai atlikėjas ruošiasi atlikti tam tikrą vaidmenį jis visada turi labai gerai įsigilinti į personažo emocinę ir psichologinę išraišką, tam kad vaidmuo būtų atliktas įtaigiai ir profesionaliai. Antonino Dvořáko operoje „Undinė“ pagrindinės veikėjos Undinės emocinė ir psichologinė linija yra labai plati ir nuolatos kintanti, daugiausia šiose linijose yra neigiamų jausmų, tokių kaip skausmas, išdavystė, praradimai ir prakeikimai, bet visa tai papildo ir maži epizodai svajingumo, nostalgijos jausmo, bei emocinio susitaikymo, operos pabaigoje ji nebesistengia kažką pakeisti ir apgauti likimą, Undinė priima viską kas atsitiko kaip natūralų jos gyvenimo atsaką. „Antoninas Dvořákas sukūrė nuostabią muziką šiai operai. Ypač Undinės partijoje yra tiek daug lyriško naivumo, šviesos, subtilaus jautrumo, tiek gilaus dramtizmo. Skausmo, liūdesio ir kančios perpildyta muzika suteikia Undinės personažui labai daug spalvų, bei niuansų. Kompozitoriaus Antonino Dvořáko parašyta muzikinė Undinės partija, sukuria labai banguojantį charakterį, neramią sielą ir tuo pačiu tvirtą Undinės muzikinės linijos grožį“ – teigė Undinės vaidmenį, 2022 metais Gyčio Padegimo režisuotame spektaklyje, Klaipėdoje, sukūrusi solistė Rita Petrauskaitė [13]. Kiek platesnis ir giliau pafilosofuotas buvo operai „Undinė“ 2022 metais dirigavusio Tomo Ambrozaičio atsakymas: „Undinė naivi. Su kuo Undinė susitinka operoje – į tą pusę ir linksta. Kai ji būna su Vandeniu, tai su juo ir būna, kai eina pas Ragana – ji sutinka su viskuo ką liepia ragana, kaip nendrė, į kurią pusę pūčia į tą pusę ir linksta. Kalbant apie antrą veiksmą, emociškai sunkiausią veiksmą turbūt, tai didžiausias vidinis sprogdymas toje tyloje įvyksta kai pamato Užsienio princesę su Princu kartu. Orkestre šioje vietoje galima išgirsti labai daug vidinių smūgių. Šiame momente Undinė supranta tai, kad ji liko nuošalyje, gal Užsienio princesė ir nėra gražesnė už Undinę, bet ji turi kitą ginklą – kalbą ir aistrą. Šioje vietoje įvyksta pats didžiausias psichologinis operos lūžis. Ji supranta, kad Princas nėra tik jos ir kad nuo šios akimirkos nieko gero nebebus. Šioje operoje nėra konkrečių taškų, viskas yra persipynę, neįmanoma pasakyti, kad tam tikrose vietose yra tik taip ir ne kitaip, kad užtenka remtis libretu, kiekviena mizanscena ateina su savo istorija iš praėjusių istorijų ir joje jau yra kodas - kas bus toliau. Taškas, žymeklis kuris eina per operos partitūrą, ar per spektaklį, tas nematomas žymeklis žiūrovui, bet gerai žinomas operos atlikėjams, kuri operos vieta ir kas vyksta, jis ateina su viskuo kas vyko prieš tai ir kaip rodyklė eina tolyn – kas bus. Galima išvesti ir dar vieną liniją, kodėl antrame operos veiksmo atsiranda Užsienio princesė, o Raganos nematyti, kai tik dingsta Užsienio princesė atsiranda Ragana. Gal ir tai turi kažkokią sąsają? Galbūt Ragana pasiuntė ją kaip išbandymą Princui? O gal net ji pati pasivertė ja? Po to kai ji pamato Užsienio princesę ir

įvyksta tas duetas, kai Princas sukandęs dantis pasako jai – eik apsivilk tuoktuvių drabužius, įvyksta kas? Užsienio princesė išsityčioja atvirai, lyg kažką žinodama. Antras veiksmas baigiasi Užsienio princesės pergale, kuri norėjo tik pažaisti su Princu, arba sakykim, Raganos pergale” [12]. Apie Undinės emocinę ir psichologinę išraišką muzikoje dalinasi režisierė Karina Novikova: „Undinės muzikoje man asmeniškai girdisi labai ženklūs kontrastai. Iš ramios muzikos, gali labai greitai užsibanguoti, labai daug impulsų ir labai patinka kaip kompozitorius pereina iš vieno personažo į kitą. Pirmas dalykas – muzika gali labai greitai pasikeisti kaip ir personažo nuotaikos, antras – yra didelė kaita visos operos metu. Prasideda nuo tokio naivesnio prado, pereina per didelį audringą periodą, kur viskas labai šokinėja, nors pati nedainuoja, bet orkestras atliepia jos emocijas ir į tokį nuskaidrėjimą ir labai filosofinę brandą, visai kitokią spalvą trečiame veiksmo. Tai va šitas dalykas manau yra labai gerai kompozitoriaus Antonino Dvořáko apgalvotas ir manau kad tikrai ne atsitiktinumas. Undinės personažui atsiskleisti padeda ne tiek jos pačios vokalinės arijos, bet pats orkestro badas, ant ko viskas vyksta, kame viskas vyksta, ta orkestro muzika eina dažnai tarsi iš pačios Undinės“ [14].

Kompozitorius Antoninas Dvořákas rašydamas operą „Undinė“ priėmė neįprastą sprendimą – antrame operos veiksmo pagrindinė operos veikėja Undinė tyli. Beveik visą antrą veiksmą (iki paskutinės antro veiksmo scenos, Undinės susitikimo su Vandeniu scenos) Undinė pilnai veikli, pilnai dalyvauja operoje ir remiantis libretu. Ši vieta operoje yra labai svarbi dramaturgiškai, uždavinys krenta ir orkestro jėgoms, nes visa muzika kuri susijusi su Undinės personažu suaktyvėja ir pasipildo papildomais atgarsiais. Atlikėjui, kuris imasi šio vaidmens, taip pat krenta didžiulė atsakomybė, nes tai kas vyksta libretiškai ir pagal kompozitoriaus norus, turi būti būtinai perteikta ir klausytojui. Kiekvienas pastatymas atneša kitokį, unikalų antrojo operos veiksmo dramaturginį pagrindinės veikėjos išpildymą. Kartais tam į pagalbą ateina choreografai, iniciatyvos imasi ir patys atlikėjai arba viskas būna sustyguota pagal režisieriaus norus, žinoma pasitaiko ir tokių pastatymų, kur Undinės psichologinė ir emocinė būklė paliekama orkestro ir dirigento rankose niekaip neįprastai nekeičiant jos elgesio scenoje. „Undinės tyli antrame operos veiksmo vyksta taip, kaip režisierius išsprendžia, kaip jis pastato mizanscenas su pagrindine veikėja kuri neišleidžia nei garso, o ji turi veikti ir veikti aktyviai ir visi turi suprasti: ar tai yra rankų gestikuliacija, ar kūno kalba, ar pastatytos mizanscenos kur žiūrovas, klausytojas aiškiai suprastų kas vyksta iš režisieriaus sukurto plano. Orkestro muzikoje visą laiką antrame veiksmo išlenda tam tikri leitmotyvai iš Undinės mėnulio arijos ir iš jos pačios pradžios,

bei jos susitikimo su Ragana, ten antrame veiksme bendroje tėkmėje, kurie yra tokie inkliuziniai momentai kurie atitinkamose lūžio vietose vis išlenda kaip priminimas kad tai yra Undinė. Sakyčiau, kad Antonínas Dvořákas yra labiau klasikinės leitmotyvinės operos šalininkas ir Undinės operoje yra daug tokių personažo palydimų instrumentų, tam personažui skirtų leitmotyvų arba jų segmentų, tam kad žmogų kuris klausosi, kuris paneria pilnai į tai ką mato ir girdi, kad jam būtų aišku, nes jei specialiai atskirai klausytum tai ir neišgirstum nes viskas yra supinta į bendrą muzikinį audinį, į bendrą muzikinį piešinį, ir jeigu yra geras pastatymas, režisūriškai teisingas pastatymas, tai viskas susilieja taip, kad žmogus nebefiksuoja, žiūri kaip pasaką – istoriją. Ta tyla ir jos būvis po balso paaukojimo vardan meilės, ta tyla yra atiduota į režisieriaus sprendimus. Besikartojantis Raganos leitmotyvas lyg primena žiūrovui, kad Undinė nekalba dėl burtų kaltės. Burtų scenoje yra labai svarbus orkestras kur svarbūs ir išskirtiniai instrumentai, tokie kaip anglų ragas ir kaip basklarnetas, tai yra specifiniai instrumentai kurie priskiriami raganos personažui ir tų instrumentų atliekami nedideli segmentai jie turi tiesioginį ryšį su burtų scena ir kas atsitiko po tų burtų. Ta tyla – ant kiek yra stiprus Undinę kuriantis žmogus ir ant kiek yra protingas režisierius kuris žinodamas šito personažo liniją ir dirbdamas su solistėmis kurios kuria personažą, privalo labai gerai pažinti žmogų ir atrasti jo stipriausias puses - kaip jis galės tą tylą padaryti, kaip jis ją sukomponuos ir išpildys, ir išteisins iki galo. Undinės ir Vandens susitikimas antro veiksmo pabaigoje parodo labiau emocinį Undinės “sprogimą”, nei tai kad ji pradėjo kalbėti. Jeigu emocijos neišeitų žmogui per balsą - tai jis susprogtų, jei rimtai įsigyvenį, tai šita Undinės pasaka lyg tam tikri siaubo elementai. Aš manau kad tokios pasakos ateina iš žmonių gyvenimų, tos istorijos virsta legendomis” – apie antrąją operos veiksmą sakė dirigentas Tomas Ambrozaitis [12]. Solistė Rita Petrauskaitė pasakoja, kada Undinė supranta, kad Raganos burtai pildosi: „Kai Undinė tampa žmogumi, ji sutinka Princą bemedžiojantį. Pamatęs ją iš karto susižavi, bando kalbinti ir klausti kas ji tokia, o Undinė tik pabandžiusi Princui atsakyti supranta, kad ji nebegali kalbėti, ir tuomet prisimena Raganos reikalavimą mainais už buvimą žmogumi - atiduoti balsą. Šią akimirką Undinė supranta, kad ji jau yra nebylė. Undinės tyla išreiškiama, pantomima, judesiais, mimika, tam tikra plastika“ [13]. Žiūrint iš režisūrinės pusės, režisieriui tenka didelis darbas ir atsakomybė įprasminti kompozitoriaus ir libreto autoriaus norą, ir paslėptas potekstes operos antrame veiksme naudojant Undinę kaip mimanso artistę. „Tai pirmiausia antrame veiksme ji neturi visiškai ką dainuoti, tai yra tik vaidyba. Visą tą reakciją apvaidina kiti personažai. Antraplaniai vaidmenys operos eigoje užsimena vis, kad

Undinė nekalba. Pati Undinė yra kaip savo gyvenimo stebėtoja. Dėl jos tylos viskas ir vyksta: Princas yra nepatenkintas kaip sužadėtinės neatliekama socialinė pareiga, jie nekalba ir nesiemyli, dėl to pradeda merginti Užsienio Princesę. Į Undinės tylą daugiau reikėtų pažiūrėti iš psichologinės ar filosofinės pusės, kodėl būtent Ragana jai skyrė tylėti, kas tai per išbandymas. Tai analogo neturintis, lyginant su kitomis operomis, sprendimas, kai pagrindinis operos personažas visą veiksmą nedainuoja. Tai labai svarbus tiek muzikine, tiek siužetine prasme dalykas, kurį tikrai galima išskirtinai režisūriškai spręsti ir vystyti“ – dalinosi režisierė Karina Novikova [14].

Operoje Undinė lyg iki galo aplinkinių nesuprasta būtybė, gyvenanti asmeniniuose ieškojimuose. Muzikoje, Undinės vokalinėje ir dramaturginėje linijoje galima nuolatos rasti kitų operos personažų pėdsakų. Būtų galima teigti, kad artimiausias personažas jai yra Vandenis, nes jis yra jos tėvas, taip pat gyvenantis vandenyje ir dažnuose pastatymuose jų išvaizdose būna susietų elementų. Žiūrint iš muzikos perspektyvos, taip pat Vandenio, bei Undinės arijose dominuoja vandens motyvai ir vaizduojamas tolygus nerimastingumas. Panašumų Undinė turi ir su Ragana, bet tie panašumai labiau libretiniai ir priešistoriniai, operos „Undinė“ pastatymuose dažnai galime matyti artimą Undinės ir Raganos santykį kuris libretiškai nėra pateisintas. Tad diskutuoti apie artimiausią personažą Undinei operoje būtų galima ilgai ir plačiai remiantis tiek libretu, tiek operos muzikine linija. „Artimiausia Undinei aš manyčiau visgi yra Ragana. Per visą operos tėkmę ir Undinė moteriška ir Ragana moteriška. Vėl gaunasi trikampis: Undinė, Svetimšalė princesė, Ragana. Raganoje iki burtų scenos savo dainavime ir savo tekstuose vis išlenda tam tikri švelnios moters bruožai, vis tiek ji savyje to turi, nors ir yra Ragana. Ragana taip pat iš karto supranta Undinę, kai jai ji paatvirauja, kad pamilo žmogų. Juk jeigu būtų Vandenis pats sprendęs šitą reikalą, tai nemanau kad būtų taip išspręsta, jeigu vyriška pusė būtų sprendusi šitą mazgą. Aišku, būtų galima sakyti kad ir Vandenis remiantis muzikine linija turi daug panašumu su Undine, bet tai ne visai tikslu. Jis operoje turi daugiau visokių replikų nei paties dainavimo. Jei kalbėti apie tėvišką skausmą, tai jo ir Undinės panašumai išryškėja nebent tik trečio veiksmo pokalbyje su Undinės sesėmis, kai jis joms pasako, kad negali linksmintis, nes dugne Undinė kenčia, jis lyg išsiduota kad toji Undinė ypatinga, kur galbūt būtų galima išvesti tam tikras artimumo linijas” – sakė maestro Tomas Ambrozaitis [12]. „Pirmiausia paminėčiau Vandenį, jo vokalinėje partijoje yra nemažai dramatinių vietų, kaip ir pas pačią

Undinę. Vandenio arija, kur vėliau prisijungia ir choras, yra jautri ir lyriška, iš atlikėjo reikalaujanti labai didelio legato ir jautros, panašiai kaip ir Undinės pirmo veiksmo arijoje, kur dominuoja tie patys vandens pasaulio garsai ir šiek tiek mistikos“ – sakė solistė Rita Petrauskaitė [13]. Režisierė Karina Novikova beveik paantrino dirigentui T. Ambrozaičiui: „Artimiausias veikėjas Undinei remiantis jos dramaturgine linija, sakyčiau yra Ragana. Jei galvoti apie jos priešistorę. Ragana irgi yra atstumta ir gyvena miško trobelėje ir ji yra tarp vandenų ir žmonių pasaulio, turi antgamtinių galių ir tarsi Undinė yra pasmerkta tokiam pat likimui, nei šian nei ten, ir galbūt kažkada ateityje pati bus Ragana. Tai jų ta bendrystė yra labai aiškiai užčiuopiama, nes yra trys didelės scenos su Ragana kur ji yra jai grubi, bet tuo pačiu yra aiškus matymas jog ji nori jai gero, tik jos būdai tai pasiekti yra kitokie. Iš jos visų patarimų tikrai matosi, kad jai rūpi Undinė ir yra ta bendrystė“ [14].

Pagrindinė operos veikėja turi muzikinių, psichologinių sąlyčių su beveik visais operos veikėjais, išskyrus Princą ir jo rūmų gyventojus. Šių dviejų personažų muzikinės linijos skiriasi kardinaliai ir nesueina į bendrą visumą (išskyrus operos finalą), taip pat charakteriniai bruožai yra labai skirtingi, Undinė naivi, mylinti ir atvira, tuo tarpu Princas malonumų ieškotojas, narcistiška asmenybė. Įdomu ir tai, kad net tapusi žmogumi, nesvarbu, kad įvyksta didžiulis pagrindinio operos personažo pokytis, jos leitmotyvas ir ją vaizduojanti vandens muzika išlieka beveik tokia pati, nepasipildo žemiškais motyvais ir rūmų muzikos epizodais, atrodo kad kompozitorius iš karto perspėja apie tai, jog žmogumi Undinė ilgai nebus. Apie skirtumą tarp Undinės ir Princo muzikinio piešinio pasakojo dirigentas Tomas Ambrozaitis. „Dalinkim taip, kad Undinės muzika – vandens atspindžiai muzikoje, o Princo muzika – žemės atspindžiai muzikoje. Aš manau kad vandens muzikoje aiškiausia yra tai, kad orkestre visada yra girdimas lyg tais vandens raibuliavimas kuris skamba ir prieš mėnulio ariją ir tai tarp medinių pučiamųjų grupės dažniausiai, plius ir arfa tam dažniausiai pasitarnauja, jei kalbėti apie instrumentuotę, visą laiką vandens muzika yra daug lygesnė, daug ramesnė, labai jaučiasi kompozitoriaus Antonino Dvořáko vandens spalvinimas su orkestru arba tada, kai kalbama apie Undinę. Princo, apie žemę, iš karto pasigirsta medžioklės ragas, pasigirsta valtorniai, įvairūs mūšamieji instrumentai. Žemės muzika daug konkretesnė ir aiškesnė, kuri atspindi Princą. Finale kada skamba varinių instrumentų nuostabus choralas, pats paskutinis, ten yra sulieta ir sulydyta viskas kas įvyko operoje, tai yra ta vieta kur baigiasi Undinės dainavimas, yra keli muzikiniai taktai gana

tragiškos muzikos ir po to nuskamba šitas varinių instrumentų, visų – valtornas, trimitas, trombonai, tūba su didžiuoju būgnu piano ir tada kai nuskamba visas šitas choralas jis nuskamba kaip koks kunigo išrišimas po išpažinties. Paskutiniai operos akordai simbolizuoja ne tik Princo mirtį, bet ir pačios Undinės pragaištį, ten skamba kad ir baisus, bet mažoras. Yra dar keli kompozitoriai, tame tarpe ir Gustavas Mahleris, savo muzikoje dažnai naudojo mažorą, kuris yra „baisiausiai baisus“ arba kitaip „baisiai gražus“, pas Antoníną Dvořáką tas mažoras skamba tragiškai šviesiai, nes iš tikrųjų opera baigiasi – nei vienam, nei kitam. Tas moralas kuris yra operoje, labai aiškiai rišasi su vienu iš dievo įsakymų – negeisk svetimo. Kas yra tavo, yra tavo, kas ne tavo – nekišk nosies” [12]. Vokalinė abiejų personažų, Princo ir Undinės partija panaši tik dydžiu ir iššūkių sunkumu: „Labai įdomus momentas yra tas, kad Undinė ir Princas neturi dueto, kurį dainuotų kartu. Duetas yra vienas, tai operos finalas, bet tame duete jie nedainuoja fiziškai kartu, juos lyg skiria kažkokia širma. Labai simboliška. Undinės partijos atlikėja turi gebėti valdyti savo balsą taip, kad galėtų perteikti ir labai jautrias, švelnias, skausmingas partijos vietas, o dramatinėse partijos vietose sugebėti jas išdainuoti. Undinės partija nėra labai aukšta, parašyta daugiau lyriniam sopranui. Princo partija skirta labiau dramatiniam tenorui. Partija pakankamai aukšta ir sudėtinga. Reikalaujanti geros solisto formos ir ištvermės“ – sakė Rita Petrauskaitė [13]. Apie dramaturginius Undinės ir Princo skirtumus pasakojo režisierė Karina Novikova: „Princo ir Undinės muzika yra kardinaliai skirtinga, net kai jie dainuoja operos finale duetu, vis tiek dominuoja vandens muzikos elementai, nes tai yra apie Undinę, ne apie jį. Princo personažas šiuo atveju yra ne pagrindinis, o šalutinis. Jis atsiranda operos pirmo veiksmo pabaigoje. Iš tikrųjų labai lėkštas, kad jis atėjo, pamatė ir įsimylėjo. Jo psichologinė linija nėra tiek išplėtotą, mes jį labiau matome per Undinės prizmę, kokį jinai jį norėtų matyti, o po to ta iliuzija subyra lygiai taip pat kaip ir pačiai Undinei. Tai mes realiai šitą personažą matome per jos prizmę ir tai jį padaro antraplaniu, nes neįsigyvename į jo emocijas ir jausmus. Princas pasikeičia tik pačioje pabaigoje, kai jis supranta su kuo jis turėjo reikalą, kad tai buvo ne žmogus, o Undinė. Iki to laiko jo personažas mums sukurtas pačios Undinės, tai dėl to skirtumus pasakyti būtų sunku, nes iki galo ir liekame nesupratę – tai koks tas Princas iš tiesų?“ [14].

Bendroje visumoje labai svarbu išnagrinėti Undinės santykius su kitais operos veikėjais, nes tai priveda ją galutiniame rezultate prie dramatiškos ir skausmingos pabaigos. Būdama atvira ir patikli ji daro viską, ką jai pataria ją supantys žmonės. Jos santykis su kiekvienu operos personažu yra specifinis ir toks, kokį suformuoja kita pusė, ne pati Undinė. „Undinė su kitais

operos personažais bendrauja atvirai nuo pat pradžių: ji ko nori, tą ir pasako, be užuolankų. Kai Vandenis jos paklausia „kas yra?“, ji iškart pasisako viską. Kai ateina pas Ragana iš karto pasako ko nori, labai aiškiai reiškia savo mintis. Visiškai ne dviveidė būtybė ir nieko nenutyli. Man atrodo iš čia ir išeina tas paradoksas, kad antrame operos veiksmo jai reikia tylėti, jog negali nieko pasakyti. Kai ji prabyla operos pabaigoje, ji ir vėl labai aiškiai sako Princui „kam tu man melavai?“, tai yra labai atvira ir tiesmukiška, primena autistiškos prigimties žmogų, kur nėra dviejų planų, yra tiesiog „aš sakau tai ką galvoju ir ką jaučiu, ir nepagalvoju kas bus po to“. Undinės santykis su Vandeniu yra ypatingai artimas, ji jo neprisibijo kaip kiti operos personažai, nuoširdus dukros ir tėvo santykis. Santykis su Ragana yra baimė ir tiek, bet jai jos paslaugų labai reikia. Su sesėm santykis yra nutolęs, ji labai skiriasi nuo kitų Undinėlių, josios visai kitokie poreikiai. Ji yra įsimylėjusi Princą ir net nekvestionuoja ar jis gerai elgiasi, ar blogai ir viską nurašo savo kažkokiam trūkumui“ – apie Undinės santykius su kitais operos veikėjais komentavo Karina Novikova [14]. „Antonino Dvořáko Undinė yra atsiskyrėlė. Undinė stebi savo seseris, jai patinka jų šėlionės, bet pati tuose žaidimuose nedalyvauja. Su tėvu Vandeniu jos santykis yra švelnus, ir patikimas. Ji juo pasitiki ir savaip klauso jo patarimų. Tėvo nurodymo vedina Undinė susitinka su Ragana. Ši moteris Undinę ir gąsdina ir traukia. Raganos tiesos ir jos nuostaba, kai ji supranta, ko Undinė nori ir kodėl ji atėjo pas ją. Ragana stipri ir galinga tiesos ir ateities žinojimu, o Undinė palenkiamą. Ji sutinka su visom Raganos iškeltom sąlygom vardan to, kad taptų žmogumi. Kai Undinės kelyje atsiranda Princas, Undinė jį dievina ir beatodairiškai savaip jį myli. Undinės meilė kitokia, ji nesupranta aistros, nes ji po burtų „nei žmogus, nei Undinė“. Toliau savo kelyje ji susiduria su Princese, kuri užburia Princą savo žavesiu ir aistra, ji atkreipia jo dėmesį į save. Princesė Undinę užgožia savo seksualumu ir žemišku moteriškumu. Princesės suviliotas Princas apleidžia Undinę“, sakė Rita Petrauskaitė [13]. Įžvalgiai buvo pasakyta ir maestro Tomo Ambrozaičio, kad personažų santykiai gali kisti ir pagal režisieriaus sprendimus: „Jei pradėdant kalbėti apie santykių nagrinėjimą tarp veikėjų operoje – yra keli planai. Neskaitant operos įžangos kurioje nuskamba visos temos išskyrus vyrųjuko ir girininko temas. Manau, kad Undinės santykį su kitais veikėjais tiesiogiai nusakyti yra beveik neįmanoma, nebent remtis tam tikru pastatymu, nes librete ir muzikoje kyla labai daug klausimų ir spekuliacijų, lyg palikta vietos interpretacijoms“ [12].

Antonino Dvořáko operos „Undinė“ Undinės vokalinė, muzikinė ir dramaturginė linijos yra viena bendra visuma kuri sukuria išskirtinį žvilgsnį į operos pagrindinį personažą, suteikia

tas spalvas – kurias klausytojui yra aktualu pamatyti tuo metu, kai žiūrimas operos pastatymas. Vaidmuo yra turtingas dramaturgiškai, per visą operą pamatome daugybę pagrindinio personažo spalvų, kurias galima pastatymo metu interpretuoti įvairiais būdais. Mistinė operos aplinka ir siužetas, net matant veiksmų ir pasekmių eigą, suteikia klausytojui vilties, kad Undinės ir Princo meilė, bei jūdviejų paskutinis bučinys nugalės visus burtus – bet deja, opera pasibaigia paskutiniu Princo atodūsiu.

IŠVADOS

Išnagrinėjus literatūrą ir šaltinius, bei atlikus tyrimą, galima teigti:

1. Čekų kompozitoriaus Antoníno Dvořáko nuopelnai muzikos pasauliui yra didžiuliai ir labai vertinami šiomis dienomis. Didžiausią įvertinimą kompozitorius gavo iš savo šalies žmonių, nes buvo čekų kompozitorius, savo muzikoje visada naudojęs čekų liaudies muzikos junginius ir tokiu būdu garsinęs savo gimtąją šalį. Antoníno Dvořáko kūryboje vyrauja tautiškumas.

2. Jaroslavas Kvapilas libretą operai parašė sujungdamas kelis veikalus į vieną visumą, ko pasekoje gavo unikalų libretą būsimai Antoníno Dvořáko operai. Nepaisant tragiškos operos pabaigos, libretas pilnas žavių elementų apie pagrindinę veikėją Undinę, apie jos būtį, mistiškumą ir norą turėti sielą, bei mylimąjį Prinčą. Visa jos kelionė iki šių norų išsipildymų, iššūkių kurie laukė Undinės atsisakius savo prigimties ir jau minėta – tragiška operos veikėjų lemtis.

3. Pirmieji operos „Undinė“ pastatymai sužavėjo Čekijos žmones savo profesionalumu ir tautiškumu. Nuo 1901 metų, garsioji Undinės istorija, be pertraukų rodoma Čekijoje iki šių dienų. Lietuvoje ši opera pirmą kartą buvo pastatyta 1937 metais, Kauno valstybės teatre.

4. Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ pastatymas įvykęs 2020 metais Madride, Ispanijoje sulaukė daugiausiai diskusijų dėl savo kontraversiškumo. Pagrindinį vaidmenį operoje atliko lietuvė – Asmik Grigorian. Šio operos pastatymo režisierius priėmė visiškai neįprastus sprendimus, Asmik Grigorian vietoj tapimo Undinėle, spektaklyje tapo balerina ir ji jau buvo žmogus, jos noras operoje buvo – pasveikti, kad galėtų vėl šokti baletą. Asmik Grigorian nepriekaištingai susitvarkė su režisieriaus sugalvotais iššūkiais, išmoko šokti baletą ir pilnai įsitraukė į veikėjos ampluą.

5. Antoníno Dvořáko operos „Undinė“ pagrindinės veikėjos partijoje daug dramaturginių, muzikinių ir vokalinių iššūkių. Dramaturginiai iššūkiai labai dažnai kinta, Undinės emocijų ir veiksmų sąjunga nuolatos auga iki didžiulio dramaturginio sprogimo operos pabaigoje.

6. Muzikiniai iššūkiai Undinės vaidmens operoje, labiau tenka orkestrui, ypatingai antroje operos dalyje, kur orkestras įprasmina Undinės tylą atitinkamais akcentais, primindamas apie Raganos burtus ir vandens garsus.

7. Vokaliniai sunkumai Undinės partijoje, kaip ir dramaturginė linija, nuolatos kinta ir stiprėja. Nuo pirmosios arijos iki paskutinio duetu su Princu įvyksta didelis pokytis, atsiranda daugiau dramtizmo, kas padaro vokaliai šią partiją tik sunkesnę: nuolatos auganti įtampa ir didėjantys vokaliniai iššūkiai.

Apibendrinant galima teigti, jos Antoníno Dvořáko opera „Undinė“ yra nelengvas iššūkis atlikėjams ir visai kūrybinei komandai. Būtent Undinės vaidmens atlikimas reikalauja vokalinės, fizinės ir emocinės ištvermės, taip pat geros emocinės ir vokalinės savikontrolės. Šio vaidmens atlikimui reikalingas geras ir rimtas pasirengimas, atlikėjo profesionalumas ir patirtis. Prieš atliekant tokią partiją reikėtų pasitarti su vokalo pedagogu ar repetitoriumi, kad būtų užtikrinta, jog partija nebus per sunki ir kad jai bus tinkamai pasiruošta.

LITERATŪRA

Bimbaitė, E., Četkauskaitė, G., Gaudrimas, J., Krakauskaitė, V. *Vakarų europos muzikos literatūra*. Vilnius: LTSR Kultūros ministerija, 1962.

Cheek, T. Rusalka. *A Performance guide with translations and pronunciation*. Toronto: The scarecrow, 2009.

Christians, I. *Discovering Classical Music: Dvorak*. Lanham: Pen and Sword, 2016.

Floris, O. Rusalka. *A supernatural Czech Fairy Tale*. United Kingdom: Createspace Independent Publishing platform, 2017.

Gal, H. *The musician's world: letters of the great composers*. London: Thames and Hudson, 1978.

Hanning, B. R. *Trumpa vakarų muzikos istorija*. Vilnius: Presvilka, 2000.

Hurwitz, D. *DVORAK - Romantic Music's Most Versatile Genius*. New Jersey: Amadeus press, 2005.

Osborne, C. *The opera lover's companion*. London: Yale University, 2004.

Schwarm, B. *Classical Music Insights*. London: Trafford Publishing, 2012.

Samama, L. *The Meaning of music*. Amsterdam: Amsterdam University, 2016.

Sadie, S. *The new grove, dictionary of music and musicians*. London: Oxford University, 2001.

Thompson, W. *Didžiųjų kompozitorių istorija*. Vilnius: Briedis, 2022.

ŠALTINIAI

1. Antonin Dvorak. Opera „Undinė”: Žiemojimas su opera, 2022. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000225710/antonin-dvorak-opera-undine> [žiūrėta 2023-10-25].
2. Jovita Gaižauskaitė. Klaipėdoje – opera „Undinė”: meilės istoriją solistai pasiryžę išgyventi tarsi asmeninę dramą, 2022. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1622237/klaipedoje-opera-undine-meiles-istorija-solistai-pasiryzes-isgyventi-tarsi-asmenine-drama> [žiūrėta 2023-11-28].
3. Žaneta Skersytė. Režisieriui Gyčiui Padeгимui opera „Undinė“ – lyg teoremos įrodymas, 2022. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/rezisieriui-gyčiui-padeгимui-opera-undine-lyg-teoremos-irodymas-89250873> [žiūrėta 2023-12-02].
4. Opera guide. The virtual opera house. Libretto: Rusalka. Prieiga per internetą: <https://opera-guide.ch/operas/rusalka/libretto/en/> [žiūrėta 2024-01-04].
5. Harmione Lai, The best performances “Song to the Moon” by Antonin Dvorak, 2021. Prieiga per internetą: <https://interlude.hk/best-performances-song-to-the-moon-by-antonin-dvorak/> [žiūrėta 2024-01-05].
6. Mark Pullinger, The Met’s gorgeous Rusalka doesn’t probe the murky depths, 2014. Prieiga per internetą: <https://beckmessersquill.com/2014/02/09/review-rusalka-fleming-met-opera/> [žiūrėta 2024-01-20].

7. Mauricio Villa, Javier del Real, Teatro Real de Madrid 2020-21 Review: Rusalka, 2020. Prieiga per internetą: <<https://operawire.com/teatro-real-de-madrid-2020-21-review-rusalka/>> [žiūrėta 2024-02-05].
8. Jūratė Katinaitytė, Žiemojimas su opera. Antonino Dvorako operą „Undinė“ pristato Asmik Grigorian ir Tomas Vaiseta, 2023. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000249568/ziemojimas-su-opera-antonino-dvorako-opera-undine-pristato-asmik-grigorian-ir-tomas-vaiseta>> [žiūrėta 2024-02-20].
9. „Teatro Real“, Antonin Dvorak, Opera „Rusalka“, 2020. Prieiga per internetą: <<https://www.teatroreal.es/en/show/rusalka>> [žiūrėta 2024-03-01].
10. Bayerischen Staatsoper, Rusalka, 2021. Prieiga per internetą: <<https://www.staatsoper.de/en/productions/rusalka>> [žiūrėta 2024-03-05].
11. Mark Berry. „Rusalka“ at the Royal Opera House, 2023. Prieiga per internetą: <<https://operatoday.com/2023/03/rusalka-at-the-royal-opera-house/>> [žiūrėta 2024-03-15].
12. Pokalbis su dirigentu Tomu Ambrozaičiu. 2024-04-14
13. Pokalbis su operos soliste Rita Petrauskaite. 2024-04-10
14. Pokalbis su režisiere Karina Novikova. 2024-04-15

PRIEDAI

1 priedas. Pokalbis su dirigentu Tomu Ambrozaičiu:

1. Koks Undinės santykis su kitais operos veikėjais?

Jei pradėdant kalbėti apie santykių nagrinėjimą tarp veikėjų operoje – yra keli planai. Neskaitant operos įžangos kurioje nuskamba visos temos išskyrus vyrėjuko ir girininko temas. Manau, kad Undinės santykį su kitais veikėjais tiesiogiai nusakyti yra beveik neįmanoma, nebent remtis tam tikru pastatymu, nes librete ir muzikoje kyla labai daug klausimų ir spekuliacijų, lyg palikta vietos interpretacijoms. Savo nuomonę apie Undinės santykius su kai kuriais veikėjais pateiksiu tolimesniuose klausimuose.

2. Kaip išreiškiama Undinės tyla antrame operos veiksmo?

Undinės tyla antrame operos veiksmo vyksta taip, kaip režisierius išsprendžia, kaip jis pastato mizansceną su pagrindine veikėja kuri neišleidžia nei garso, o ji turi veikti ir veikti aktyviai ir visi turi suprasti: ar tai yra rankų gestikuliacija, ar kūno kalba, ar pastatytos mizanscenos kur žiūrovas, klausytojas aiškiai suprastų kas vyksta iš režisieriaus sukurto plano. Orkestro muzikoje visą laiką antrame veiksmo išlenda tam tikri leitmotyvai iš Undinės mėnulio arijos ir iš jos pačios pradžios, bei jos susitikimo su Ragana, ten antrame veiksmo bendroje tekme, kurie yra tokie inkliuziniai momentai kurie atitinkamose lūžio vietose vis išlenda kaip priminimas kad tai yra Undinė. Sakyčiau, kad Dvorakas yra labiau klasikinės leitmotyvinės operos šalininkas ir Undinės operoje yra daug tokių personažo palydimų instrumentų, tam personažui skirtų leitmotyvų arba jų segmentų, tam kad žmogų kuris klausosi, kuris paneria pilnai į tai ką mato ir girdi, kad jam būtų aišku, nes jei specialiai atskirai klausytum tai ir neišgirstum nes viskas yra supinta į bendrą muzikinį audinį į bendrą muzikinį piešinį ir jeigu yra geras pastatymas, režisūriškai teisingas pastatymas, tai viskas susilieja taip kad žmogus nebefiksuoja, žiūri kaip pasaką – istoriją. Ta tyla ir jos būvis po balso paaukojimo vardan meilės, ta tyla yra atiduota į režisieriaus sprendimus. Besikartojantis Raganos leitmotyvas lyg primena žiūrovui, kad Undinė nekalba dėl burtų kaltės. Burtų scenoje yra labai svarbus orkestras kur svarbūs ir išskirtiniai instrumentai, tokie kaip anglų ragas ir kaip basklarnetas, tai yra specifiniai instrumentai kurie priskiriami raganos personažui ir tų instrumentų atliekami nedideli segmentai jie

turi tiesioginį ryšį su burtų scena ir kas atsitiko po tų burtų. Tą tylą – ant kiek yra stiprus Undinę kuriantis žmogus ir ant kiek yra protingas režisierius kuris žinodamas šito personažo liniją ir dirbdamas su solistėmis kurios kuria personažą, jis privalo labai gerai pažinti žmogų ir atrasti jo stipriasias puses kaip jis galės tą tylą padaryti, kaip jis ją sukomponuos ir išpildys, ir išteisins iki galo. Undinės ir Vandenio susitikimas antro veiksmo pabaigoje parodo labiau emocinį Undinės “sprogimą”, nei tai kad ji pradėjo kalbėti. Jeigu emocijos neišeitų žmogui per balsą - tai jis susprogtų, jei rimtai įsigyveni.. šita Undinė pasaka lyg tam tikri siaubo elementai. Aš manau kad tokios pasakos ateina iš žmonių gyvenimų, tos istorijos virsta legendomis.

3. Kuo ypatingas Undinės leitmotyvas?

Undinės leitmotyve yra tam tikrų Vandenio elementų. Bendrai, kol dirbau su šia opera, aš pamačiau tokį įdomų, nematomą trikampį. Vandenis, Ragana ir Undinė. Ar tik nėra taip, kad Undinė yra Vandenio ir Raganos meilės rezultatas? Šie trys vaidmenys tarpusavyje labai rišasi. Undinėlių vandenyje yra daug ir tos kitos Undinės niekuom ne kitokios, o šita kitokia. O kodėl ją taip traukia žemiškas pasaulis? Gal todėl, kad Ragana vandenyje negyvena? Ragana gyvena trobelėje ant ežero kranto, o ežere gyvena Vandenis. Čia mano nuomonė. Kiek man kartų teko diriguoti šią opera, aš visada pastebiu, kad ten kur Vandenis ir Ragana – galima išvesti daug benrų linijų kurios tiesiogiai rišasi su Undine. Juk vandenis jai parekomenduoja kreiptis į Ragana, o Ragana jai sako, kad tu vistiek grįši gyventi į vandenį, grįši pas tėvą. Tiesiogiai Undinės leitmotyvas daugiau susijęs su vandens muzikos paveikslu, bet vietomis, kur pasipildo, turi ir nemažai žemės atspindžių.

4. Kokia emocinė/psichologinė Undinės išraiška muzikoje?

Undinė naivi. Su kuo Undine susitinka operoje – į tą pusę ir linksta. Kai ji būna su Vandeniu, tai su juo ir būna, kai eina pas Ragana – ji sutinka su viskuo ką liepia ragana, kaip nendrė, į kurią pusę pūčia į tą pusę ir linksta. Kalbant apie antra veiksmą, emociškai sunkiausią veiksmą turbūt, tai didžiausias vidinis sproginas toje tyloje įvyksta kai pamato Užsienio princesę su Princu kartu. Orkestre šioje vietoje galima išgirsti labia daug vidinių smūgių. Šiame momente Undinė supranta tokia, kad ji liko nuošalyje, gal Užsienio princesė ir nėra gražesnė už Undinę, bet ji turi kitą ginklą – kalbą. Šioje vietoje įvyksta pats didžiausias psichologinis operos lūžis. Ji supranta, kad Princas nėra tik jos irk ad nuo šios akimirkos nieko gero nebus. Šioje operoje

nėra konkrečių taškų, viskas yra persipynę, neįmanoma pasakyti, kad tam tikrose vietose yra tik taip ir ne kitaip, kad užtenka remtis libretu, kiekviena mizanscena ateina su savo istorija iš praėjusių istorijų ir joje jau yra kodas - kas bus toliau. Taškas, žymeklis kuris eina per operos partitūrą, ar per spektaklį, tas nematomas žymeklis žiūrovui, bet gerai žinomas operos atlikėjams, kuri operos vieta ir kas vyksta, jis ateina su viskuo kas vyko prieš tai ir kaip rodyklė eina tolyn – kas bus. Galima išvesti ir dar vieną liniją, kodėl antrame operos veiksmo atsiranda Užsienio princesė, o Raganos nematyti, kai tik dingsta Užsienio princesė atsiranda Ragana. Gal ir tai turi kažkokią sąsają? Galbūt Ragana pasiuntė ją kaip išbandymą Princui? O gal net ji pati pasivertė ja? Po to kai ji pamato Užsienio princesę ir įvyksta tas duetas, kai Princas sukandęs dantis pasako jai – eik apsivilk tuoktuvių drabužius, įvyksta kas? Užsienio princesė išsityčioja atvirai, lyg kažką žinodama. Antras veiksmas baigiasi Užsienio princesės pergale, kuri norėjo tik pažaisiti su Princu, arba sakykim, Raganos pergale.

5. Kuo skiriasi Undinės ir Princo muzikiniai ypatumai?

Dalinkim taip, kad Undinės muzika – vandens atspindžiai muzikoje, o Princo muzika – žemės atspindžiai muzikoje. Aš manau kad vandens muzikoje aiškiausia yra tai, kad orkestre visada yra girdimas lyg tais vandens raibuliavimas kuris skamba ir prieš mėnulio ariją ir tai tarp medinių pučiamųjų grupės dažniausiai plius ir arfa tam dažniausiai pasitarnauja, jei kalbėti apie instrumentuotę, visa laiką vandens muzika yra daug lygesnė, daug ramesnė, labia jaučiasi Dvorako vandens spalvinimas su orkestru arba tada, kai kalbama apie Undinę. Princo, apie žemę, iš karto pasigirsta medžioklės ragas, pasigirsta valtorniai, įvairūs mūšamieji instrumentai. Žemės muzika daug konkretesnė ir aiškesnė, kuri atspindi Princą. Finale kada skamba varinių instrumentų nuostabus choralas, pats paskutinis, ten yra sulieta ir sulydita viskas kas įvyko operoje, tai yra ta vieta kur baigiasi Undinės dainavimas, yra keli muzikiniai taktai gana tragiškos muzikos ir po to nuskamba šitas varinių instrumentų, visų – valtornas, trimitas, trombonai, tūba su didžiuoju būgnu piano ir tada kai nuskamba visas šitas choralas jis nuskamba kaip koks kunigo išrišimas po išpažinties. Paskutiniai operos akordai simbolizuoja ne tik Princo mirtį, bet ir pačios Undinės pragaištį, ten skamba kad ir baisus, bet mažoras. Yra dar keli kompozitoriai, tame tarpe ir Maleris savo muzikoje dažnai naudojo mažorą, kuris yra “baisiausiai baisus” arba kitaip “baisiai gražus”, pas Dvoraką tas mažoras skamba tragiškai šviesiai, nes iš tikrųjų

opera baigiasi – nei vienam, nei kitam. Tas moralas kuris yra operoje, labia aiškiai rišasi su vienu iš dievo įsakymų – negeisk svetimo. Kas yra tavo, yra tavo, kas ne tavo – nekišk nosies.

6. Koks ryškiausias Undinės muzikinis bruožas operoje?

Undinės muzikininė visa linija yra pagal jos veiksmą, taip kaip Dvorakas parašė nuo pirmo veiksmo per antra ir iki finalo, net ten kur ji nekalba antrame veiksme. Ryškiausias Undinės bruožas yra jos vokalinė linija. Undinės leitmotyvas iš esmės visuose tryjuose veiksmuose išliko toks pat. Leitmotyvinė sistema ji keičiasi pagal veiksme esančią įtampą arba muzikinę kardiogramą, kuri remiantis dinamiškumu yra pakankamai aiški ir emocinė ir psichologinė prasme. Žiūrint į Undinės partiją labai jaučiasi tai, todėl ir kalbėjau apie antrą veiksmą, kai tyloje vyksta didžiausia jos partijos įtampa. Pokytis yra tikrai labai ryškus žiūrint į muzikinę liniją.

7. Kuris iš kitų veikėjų yra artimiausias Undinei remiantis muzikine linija? Kodėl?

Artimiausia Undinei aš manyčiau visgi yra Ragana. Per visą operos tėkmę ir Undinė moteriška ir Ragana moteriška. Vėl gaunasi trikampis: Undinė, Svetimšalė princesė, Ragana. Raganoje iki burtų scenos savo dainavime ir savo tekstuose vis išlenda tam tikri švelnios moters bruožai, vistiek ji savyje to turi, nors ir yra Ragana. Ragana taip pat iš karto supranta Undinę, kai jai ji paatvirauja, kad pamilo žmogų. Jug jeigu būtų Vandenis pats sprendęs šitą reikalą, tai nemanau kad būtų taip išspresta, jeigu vyriška pusė būtų sprendusi šitą mazgą. Būtų galima sakyti kad ir Vandenis remiantis muzikine linija turi daug panašumu su Undine, bet tai ne visai tikslu. Jis operoje turi daugiau visokių replikų nei paties dainavimo. Jei kalbėti apie tėvišką skausmą, tai jo ir Undinės panašumai išryškėja nebent tik trečio veiksmo pokalbyje su Undinės sesėmis, kai jis joms pasako, kad negali linksmintis, nes dugne Undinė kenčia, jis lyg išsiduota kad toji Undine įpatinga, kur galbūt būtų galima išvesti tam tikras artimumo linijas.

8. Undinės pokytis pirmame, antrame ir trečiame operos veiksme, remiantis muzikine linija.

Operoje Undinė transformuojasi iš labai švelnaus gyvio pačioje operos pradžioje iki antro veiksmo passionato dueto su Vandeniu, kur parodo vidinę savo jėgą ir netgi labai didelę pykčio apraišką. Tas pyktis išlenda ir trečiame operos veiksme, kur ji pasirodo Princui ir sako jam - kam tu man melavai? Ten nėra lyrinis epizodas kaip daug kas galvoja, jis eina per lyrinę muziką,

bet ten vyrauja didžiulė širdgėla, juk ji paaukojo viską ką galėjo, o atgal iš jo negavo to, ko tikėjosi, tai akivaizdu kokia įvyksta transformacija pačios Undinės per visus tris operos veiksmus. Iš nerūpestingos Undinės kuri gyvena nerūpestingą gyvenimą, viską turi ir kažkodėl jai užkliūna Princas, kur manyčiau suveikia kažkoks tai žemiškas jos genas, ji jį pamilsta net nežinodama kas tai yra meilė ir po to pajaučia dar daugiau naujų jausmų tada kai pamato Prinčą, kai pati jau su kojomis ir kiekvienas jos žingsnis jai kaip peilio dūris žengiant žeme, tada pamatė prinčą su kita moterimi, tada ji suprato kas ta meilė ir kokia viso to kaina. Ji šventai tikėjo, kad jos meilė nugalės visus burtus, ką sake ir Raganai, bet taip galėjo atsitikti jei ir iš Princo būtų sulaukus tokio paties pasiaukojimo, bet tada opera būtų pasibaigus antro veiksmo viduryje.

9. Sudėtingiausia Undinės muzikinė vieta. Kodėl?

Per visą operą Undinės muzikinė linija – daugiau vidinio dramatizmo, nei išorinio. Operoje, mano nuomone, yra dvi sudėtingiausios vietos: jos pokalbis su Vandeniu, kai jis pasirodo vykstant Undinės vestuvėms, kai vyksta jų duetas kuris yra labai ryškus ir stiprus, ir taip pat pats operos finalas, ten kur pagal mūsų Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro pastatymą Undinė ant kelių jau pasiguldžiusi Prinčą, kur ji jį pabučiuoja ir jis numiršta. Bet ji viską pasako kodėl taip bus ir kaip bus, ji yra iki galo atvira ir tai yra pats pagrindinis, pats didžiausias taškas. Turbūt sunkiausia šito personažo atlikėjai po visos operos dar išnešti visą finalą iki pat operos choralo kuris nuskamba pačioje pabaigoje. Finalas yra sunkiausias iš emocinės, psichologinės ir balsinės pusės, nes po visų didelių dainavimų ir po 2 veiksmo mažo atsikvėpimo per tylėjimą, bet Undinės atlikėja jokių būdu neišsijungia ir tas psichologinis poveikis, jos įdėtas psichologinis darbas - žmogui atsipalaiduoti neleidžia. Atlikėjas negali pailsėti, nes jeigu ji sudainavus pirmą veiksmą apsidžiaugia viduje, kad dabar antrame veiksmo galėsiu atsikvėpti ir nereikės nieko daryti – tai tada Undinės personažas yra nesukurtas. Undinė iki galo nuo pat savo pirmo pasirodymo iki pat finalinio dainavimo su visom si bemol viršuje ir su visom aukščiausiom natom, bei labai plačia melodine linija jina turi išlaikyti tą arką, kuri paslėpta Dvorako, ji parašyta kaip tiltas nuo pirmo veiksmo iki pat paskutinės partijos natos. Aš manau, kad tai yra sunkiausia, tas tiltas, nesvarbu kad atlikėja turi stiprų balsą, stiprų tembrą, partija tinka ir gerai jaučiasi, bet jeigu žmogus eina su pilna andante, eina su pilnu atsidavimu ir su savo psichiniu pasirengimu, bei įsigyvena į tai, tai šita opera tikrai kainuoja daug kraujo ir fizinių jėgų, ir balsinių, ir psichologinių jėgų, čia jau reikia kad žmogus būtų patyręs, turėtų ir gyvenimiškos

patirties ir sceninės, kad galėtų su visu gyliu atlikti šią partiją ir sukurti personažą, tai yra labia sudėtinga partija.

10. Undinės charakterio atspindžiai remiantis muzika ir libretu.

Undinė transformuojasi pagal visą libretą, muzikines linijas ir pagal dramatinės linijas. Tokių operų, kad taip stipriai būtų sukabinta libreto muzikinių arijų arba muzikinių personažų linijų ir orkestro partnerystė - čia būtų galima lyginti nebent su Vagnerio opera "Skrajojantis Olandas", tik aišku kad muzikinę išraišką Dvorakas naudojo paprastesnę, nors orkestro partija yra tikrai labai sudėtinga, Dvorako muzikoje tai yra labai giliai pakapstytas veikalas ir turbūt rašydamas šią operą jis į ją sudėjo visą savo sukaupytą patirtį kaip kompozitoriaus ir visas žinias ant kiek jis išmano partitūras ir instrumentuotes, ir spalvinę gamą, ir atskirų instrumentų grupių sukabimą tarpusavyje ir kaip tai skamba, tai yra aukščiausia meno išraiška. Mes Lietuvoje turime tik vieną tokių kompozitorių - Eduardą Balsį. Man asmeniškai ši opera buvo didžiulis iššūkis, vienas iš didžiausių tokių darbų mano dirigento kelyje. Ne tik kad partitūra daug sveria, bet ir visas veikalas, ir atsakomybė einant prie pulto. Tas nerimastingas jausmas, kai reikia eiti prie pulto ir žinai, kad netrukus prasidės šita didžiulė istorija.

2 priedas. Pokalbis su operos soliste Rita Petrauskaite:

1.Koks Undinės santykis su kitais operos veikėjais?

Antonino Dvorako Undinė yra atsiskyrėlė. Undinė stebi savo seseris, jai patinka jų šėlionės, bet pati tuose žaidimuose nedalyvauja. Su tėvu Vandeniu jos santykis yra švelnus, ir patikimas. Ji juo pasitiki ir savaip klauso jo patarimų. Tėvo nurodymo vedina Undinė susitinka su Ragana. Ši moteris Undinę ir gąsdina ir traukia. Raganos tiesos ir jos nuostaba, kai ji supranta, ko Undinė nori ir kodėl ji atėjo pas ją. Ragana stipri ir galinga tiesos ir ateities žinojimu, o Undinė palenkiamą. Ji sutinka su visom Raganos iškeltom sąlygom vardan to, kad taptų žmogumi. Kai Undinės kelyje atsiranda Princas, Undinė jį dievina ir beatodairiškai savaip jį myli. Undinės meilė kitokia, ji nesupranta aistros, nes ji po burtų "nei žmogus, nei Undinė". Toliau savo kelyje ji susiduria su Princese, kuri užburia Prinčą savo žavesiu ir aistra, ji atkreipia jo

dėmesį į save. Princesė Undinę užgožia savo seksualumu ir žemišku moteriškumu. Princesės suviliotas Princas apleidžia Undinę.

2. Kaip išreiškiama Undinės tyla antrame operos vieksme?

Kai Undinė tampa žmogumi, ji sutinka Princą bemedžiojantį. Pamatęs ją iš karto susižavi, bando kalbinti ir klausti kas ji tokia, o Undinė tik pabandžiusi Princui atsakyti supranta, kad ji nebegali kalbėti, ir tuomet prisimena Raganos reikalavimą mainais už buvimą žmogumi - atiduoti balsą. Šią akimirką Undinė supranta, kad ji jau yra nebylė. Undinės tyla išreiškiama, pantomima, judesiais, mimika, tam tikra plastika.

3. Kuo ypatingas Undinės leitmotyvas?

Per visą operą kartojasi Undinės leitmotyvas. Jis ypatingas savo šviesumu, lyriškumu ir plaukiančia melodija. Savo ramybe ir harmoniniu nerimu skambanti Undinės melodija tarsi nutapo neramų pagrindinio vaidmens charakterį.

4. Kokia emocinė/psichologinė Undinės išraiška muzikoje?

Antoninas Dvorakas sukūrė nuostabią muziką šiai operai. Ypač Undinės partijoje yra tiek daug lyriško naivumo, šviesos, subtilaus jautrumo, tiek gilaus dramtizmo. Skausmo, liūdesio ir kančios perpildyta muzika suteikia Undinės personažui labai daug spalvų, bei niuansų. Kompozitoriaus parašyta muzikinė Undinės partija, sukuria labai banguojantį charakterį, neramią sielą ir tuo pačiu tvirtą Undinės muzikinės linijos grožį.

5. Kuo skiriasi Princo ir Undinės vokaliniai ypatumai?

Labai įdomus momentas yra tas, kad Undinė ir Princas neturi dueto, kurį dainuotų kartu. Duetas yra vienas, tai operos finalas, bet tame duete jie nedainuoja fiziškai kartu, juos lyg skiria kažkokia širma. Labai simboliška. Undinės partijos atlikėja turi gebėti valdyti savo balsą taip, kad galėtų perteikti ir labai jautrias, švelnias, skausmingas partijos vietas, o dramatinėse partijos vietose sugebėti jas išdainuoti. Undinės partija nėra labai aukšta, parašyta daugiau lyriniam sopranui.

Princo partija skirta labiau dramatiniam tenorui. Partija pakankamai aukšta ir sudėtinga. Reikalaujanti geros solisto formos ir ištvermės.

6. Koks ryškiausias Undinės vokalinis bruožas operoje?

Vokalinis bruožas atliekant Undinės partiją, manyčiau būtų cantilena ir legato. Na o tam pasiekti ilgas ir žemas kvėpavimas. Kuo ilgesnis kvėpavimas, tuo ilgesnės frazės. Atliekant A. Dvorako muziką tai yra tiesiog būtinybė.

7. Kuris iš kitų veikėjų yra artimiausias Undinei remiantis vokaline linija? Kodėl?

Pirmiausia paminėčiau Vandenį, jo vokalinėje partijoje yra nemažai dramatinių vietų, kaip ir pas pačią Undinę. Vandens arija, kur vėliau prisijungia ir choras, yra jautri ir lyriška, iš atlikėjo reikalaujanti labai didelio legato ir jautros, panašiai kaip ir Undinės pirmo veiksmo arijoje.

8. Undinės pokytis pirmame, antrame ir trečiame operos veiksmo, remiantis vokaline linija?

Undinės partija per visą operą kinta nuo švelnių, lyrinių ir svajingų muzikos linijų, palaipsniui virsdama dramatine. Pirmo ir antro veiksmo kulminacija tampa antro veiksmo finale Undinės atliekama arija Vandeniui ir duetas su juo. Trečio veiksmo kulminacija yra Undinės tvirtas atsakas Raganai, kai ji reikalauja Undinės nužudyti Prinčą. Undinės atsisakymas tai vykdyti perteikiamas nelabai ilga dramatine arija. Po to seka atomazga ir nuostabiai gražus, trumpas, skausmingas Undinės arioso, kur ji supranta kad niekada nebegrįš į Undinių pasaulį, į ežerą. Kad dabar ji atstumtoji, pasmerkta blaškytis tyruose. Operos finalas, tai duetas su Princu, labai jautrus, romantiškas, skausmingas ir dramatiškas judviejų atsisveikinimas.

9. Sudėtingiausia Undinės vokalinė vieta. Kodėl?

Kaip sudėtingiausią partijos vietą aš įvardinčiau antrojo veiksmo finale atliekamą Undinės ariją. Tai arija reikalaujanti labai gerai išdėstyti savo jėgas ir labai gerai jausti savo balsą, neperspausti, pasiimti patogų tempą, nes muzika provokuoja skubėti. Šioje arijoje reikia labai gerai išsidėstyti savo kvėpavimą ir valdyti visas kylančias emocijas.

10. Undinės charakterio atspindžiai, remiantis muzika ir libretu.

Undinė svajinga, švelni, romantiška, naivi, dramatiška, skausminga, jautri, pakylėta, ir naikinanti viską aplinkui, įskaitant ir save pačią - vardan meilės.

3.Priedas. Pokalbis su režisiere Karina Novikova:

1.Koks Undinės santykis su kitais operos veikėjais?

Undinė su kitais operos personažais bendrauja atvirai nuo pat pradžių: ji ko nori, tą ir pasako, be užuolankų. Kai Vandenis jos paklausia „kas yra?“, ji iškart pasisako. Kai ateina pas Raganą iš karto pasako ko nori, labai aiškiai reiškia savo mintis. Visiškai ne dviveidė būtybė ir nieko nenutyli. Man atrodo iš čia ir išeina tas paradoksas kad antrame operos veiksmo jai reikia tylėti, jog negali nieko pasakyti. Kai ji prabyla operos pabaigoje, ji ir vėl labai aiškiai sako Princui „kam tu man melavai?“, tai yra labai atvira ir tiesmukiška, primena autistiškos prigimties žmogų, kur nėra dviejų planų, yra tiesiog „aš sakau tai ką galvoju ir ką jaučiu, ir nepagalvoju kas bus po to“. Undinės santykis su Vandeniu yra ypatingai artimas, ji jo neprisibijo kaip kiti operos personažai, nuoširdus dukros ir tėvo santykis. Santykis su Ragana yra baimė ir tiek, bet jai jos paslaugų labai reikia. Su sesėm santykis yra nutolęs, ji labai skiriasi nuo kitų Undinėlių, josios visai kitokie poreikiai. Ji yra įsimylėjusi Princą ir net nekvestionuoja ar jis gerai elgiasi, ar blogai ir viską nurašo savo kažkokiam trūkumui.

2.Kaip išreiškiama Undinės tyla antrame operos veiksmo?

Tai pirmiausia antrame veiksmo ji neturi visiškai ką dainuoti, tai yra tik vaidyba. Visą tą reakciją apvaidina kiti personažai. Antraplaniai vaidmenys operos eigoje užsimena vis, kad Undinė nekalba. Pati Undinė yra kaip savo gyvenimo stebėtoja. Dėl jos tylos viskas ir vyksta: Princas yra nepatenkintas kaip sužadėtinės neatliekama socialinė pareiga, jie nekalba ir nesimyli, dėl to pradeda merginti Užsienio Princesę. Į Undinės tylą daugiau reikėtų pažiūrėti iš psichologinės ar filosofinės pusės, kodėl būtent Ragana jai skyrė tylėti, kas tai per išbandymas. Tai analogo neturintis, lyginant su kitomis operomis, sprendimas, kai pagrindinis operos personažas visą veiksmą nedainuoja. Tai labai svarbus tiek muzikine, tiek siužetine prasme dalykas, kurį tikrai galima režisūriškai spręsti.

3. Kuo ypatingas Undinės leitmotyvas?

Pagrindinio operos personažo leitmotyvas kompozitoriui yra turbūt atsakingiausias darbas, šiuo atveju, Undinės leitmotyvas, Antoninui Dvořákui pavyko taip gerai, kaip ir visa šita opera. Kiekvieną kartą suskambus Undinės leitmotyvui operoje tarp veiksmų norisi užsisvajoti, tai sukuria kažkokią stebuklingą terpę, kad atrodo galėtum atsistoti nuo kėdės ir pradėti šokti. Pastebėjau, kad joks kitas personažas operoje neturi tokio ryškaus ir aiškaus leitmotyvo, nes šiuo atveju, jis labai ryškiai nupiešia vidinius Undinės sunkumus ir išgyvenimus, lyg tiesiogiai nusaką jos išskirtinį charakterį

4. Kokia emocinė/psichologinė Undinės išraiška muzikoje?

Undinės muzikoje man asmeniškai girdisi labai ženklūs kontrastai. Iš ramios muzikos, gali labai greitai užsibanguoti, labai daug impulsų ir labai patinka kaip kompozitorius pereina iš vieno personažo į kitą. Pirmas dalykas – muzika gali labai greitai pasikeisti kaip ir personažo nuotaikos, antras – yra didelė kaita visos operos metu. Prasideda nuo tokio naivesnio prado, pereina per didelį audringą periodą, kur viskas labai šokinėja, nors pati nedainuoja, bet orkestras atliebia jos emocijas ir į tokį nuskaidrėjimą ir labai filosofinę brandą, visai kitokią spalvą trečiame veiksmo. Tai va šitas dalykas manau yra labai gerai A. Dvorako apgalvotas ir manau, neatsitiktinumas. Undinės personažui atsiskleisti padeda ne tiek jos pačios vokalinės arijos, bet pats orkestro badas, ant ko viskas vyksta, kame viskas vyksta, ta orkestro muzika eina dažnai tarsi iš Undinės.

5. Kuo skiriasi Undinės ir Princo dramaturginiai ypatumai?

Princo personažas šiuo atveju yra ne pagrindinis, o šalutinis. Jis atsiranda operos pirmo veiksmo pabaigoje. Iš tikrųjų labai lėkštas, kad jis atėjo, pamatė ir įsimylėjo. Jo psichologinė linija nėra tiek išplėta, mes jį labiau matome per Undinės prizmę, kokį jinai jį norėtų matyti, o po to ta iliuzija subyra lygiai taip pat kaip ir pačiai Undinei. Tai mes realiai šitą personažą matome per jos prizmę ir tai jį padaro antraplaniu, nes neišgyvename į jo emocijas ir jausmus. Princas pasikeičia tik pačioje pabaigoje, kai jis supranta su kuo jis turėjo reikalą, kad tai buvo ne žmogus, o Undinė. Iki to laiko jo personažas mums sukurtas pačios Undinės.

5. Koks ryškiausias Undinės dramaturginis bruožas operoje?

Ryškesnė Undinės dramaturginiai bruožai operoje yra impulsyvumas ir naivus darymas visko kas sakoma, didelis atvirumas, lyg „be odos“: pamatė – įsimylėjo, pasakė eiti pas Ragana – nuėjo, pasakė nekalbėti – nekalba, Princas paprašo pabučiuoti, ji pabučiuoja. Toks didelis patiklumas ir atvirumas. Iš vienos pusės ji lyg seka ką jai pasako kiti, bet iš kitos pusės tai lyg jos valios stygius. Didelis dvilypis dalykas.

7. Kuris iš kitų veikėjų yra artimiausias Undinei remiantis dramaturgine linija? Kodėl?

Artimiausias veikėjas Undinei remiantis jos dramaturgine linija, sakyčiau yra Ragana. Jei galvoti apie jos priešistorę. Ragana irgi yra atstumta ir gyvena miško trobelėje ir ji yra tarp vandenų ir žmonių pasaulio, turi antgamtinių galių ir tarsi Undinė yra pasmerkta tokiam pat likimui, nei šian nei ten, ir galbūt kažkada ateityje pati bus Ragana. Tai jų ta bendrystė yra labai aiškiai užčiuopiama, nes yra trys didelės scenos su Ragana kur ji yra jai grubi, bet tuo pačiu yra aiškus matymas jog ji nori jai gero, tik jos būdai tai pasiekti yra kitokie. Iš jos visų patarimų tikrai matosi, kad jai rūpi Undinė ir yra ta bendrystė.

8. Undinės pokytis pirmame, antrame ir trečiame operos veiksmė, remiantis dramaturgine linija.

Pirmame veiksmė Undinė iš dramaturginės pusės yra veiksmo judintoja, ji inicijuoja veiksmus, varo siužetą į priekį. Jos norai, tikslai suka veiksmo eigą, kitaip sakant – veiksmo pradininkė. Antrame veiksmė dalykai vyksta aplink ją. Undinė atsiduria situacijoje kurią sukūrė su papildomomis kliūtimis atėjusiomis iš Raganos personažo. Antrame veiksmė ji gauna atoveiksmį, dalykai vyksta su ja, nebe jinai daro veiksmus ir ji į tai atitinkamai reaguoja. Trečiame veiksmė Undinė vėl veikia, tai yra galbūt net labai įdomus dalykas, kad būdama ne savo vietoje ji negali veikti, ji nėra savo gyvenimo šeimininkė. Vėl eina pas Ragana, tik šį kartą jau atvirkščiai nei pirmajame, Undinė Raganos patarimo jau nebeklauso. Tada vyksta susitikimas su Princu ir ji turi laisvą valią pasirinkti veiksmą tokį, koks jai atrodo tinkamas. Čia iš dramaturginės pusės būtų toks Undinės charakterio pasikeitimas.

9. Sudėtingiausia Undinės dramaturginė vieta. Kodėl?

Būtų galima sakyti, kad visas antras operos veiksmas dramaturgiškai yra sunkiausias, kur ji nieko negali padaryti ir tam yra dedikuotas visas antras veiksmas, ne kažkokia viena scena. Bet jei kalbėt apie sunkiausią vietą visoje operoje, tai sakyčiau kad trečio veiksmo finalas su Princu. Kai ji jį pabučiuoja operos pabaigoje ir išlaisvina save, tai yra kažkoks dvigubas veiksmas, man pačiai jis atrodo labai paslaptingas.

10. Undinės charakterio atspindžiai remiantis muzika ir libretu.

Esmė kad per visą operą mes pamatome žmogaus ar būtybės virsmą, kai prarandamos viltys, tas tyrumas ir naivumas. Po visų santykių su Princu, kontakto su rūmais, žemiškuoju pasauliu antrame veiksme – ji nebegalės būti tokia kokia buvo ir kaip jai sako „tu nebegalėsi grįžti pas seses“. Tas širdies sudūžimas, pamatymas, kad kiti žmonės turi kitokius motyvus, kad nėra visada nuoširdūs, o atvirkščiai gali būti labai savanaudiški, egocentiški, egoistiški, paremti vidiniu pyktumu, tai yra tai - nuo ko ją saugojo Vandenis, jis nenorėjo kad Undinė pamatytų visą šitą pasaulį, žmonių pasaulį. Galiausiai net neaišku kuo ji pavirsta. Ji praeina visą šitą betvarkę. Libretas yra sukonstruotas taip, kad tai yra žmogaus kaitos istorija. Žmogaus kuris iš pradžių yra būtybė, nepatyręs tam tikrų dalykų. Tai kas tave padaro pilnakūniu žmogumi su visu skausmu, su visais pergyvenimais ir supratimais. Kai žiūrim šitą operą, mes visą laiką žiūrim į ją, veiksmas eina per ją, net tos scenos kurios yra su Princu ir Užsienio princese, jos yra truputėlį naivios, nes viskas vyksta viena puse ir atrodo, kad per jos prizmę tai galima pamatyti. Atskleisti tikruosius Undinės charakterio bruožus dažniausiai imasi operos statytojai.